

Bir simge yapının mimari tarihçesi: Yapımından günümüze Karaköy Camisi

Doç. Dr. Alev Erkmen*, Yük. Mimar Sultan Yılmaz**

Özet

Karaköy Camisi, İstanbul Beyoğlu'nda Karaköy Meydanı'nda Ziraat Bankası binasının kuzeyindeki yapı adasının batı ucunda konumlanmaktaydı. Sokak kotunda iki katlı dükkânların üzerinde yükselen merkezi mekânlı, küçük ölçekli bir semt camisiydi.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakfı'na bağlı olarak ilk defa on yedinci yüzyılda inşa edilen cami on dokuzuncu yüzyıl sonlarında harap olup kullanılamaz hale gelince Sultan II. Abdülhamid (h.d. 1876-1909) tarafından yeniden yaptırılmasına karar verildi. Sultan, bu iş için 1893'te İstanbul'a gelen ve saray mimarı olarak kentte geçirdiği on beş senede İstanbul mimarlık üretimine önemli katkılarda bulunan İtalyan mimar Raimondo D'Aronco'yu görevlendirdi. Esasında Karaköy Camisi için hazırlanmış ve Udine arşivinde saklanan üç farklı proje önerisi¹ daha vardır. D'Aronconun projesi bu öneriler arasından seçilmiştir.

1903-1909 yıllarında Art Nouveau üslubuyla inşa edilen cami güçlü bir plastik etkiye sahipti. Meydana doğru öne çıkan bir konumda bulunduğu için kullanımda olduğu yıllarda çekilen pek çok Karaköy fotoğrafında görülebilmektedir. İstanbul'da 1956-1960 yılları arasında gerçekleştirilen imar faaliyetlerinden Karaköy Camisi de etkilendi. Karaköy Meydanı'nı genişletme gerekçesiyle 1958'de caminin Kınalıada'da yeniden inşa edilmek üzere taşınmasına karar verildi. Bu maksatla sökülen cami parçaları kayboldu ve yeniden yapım gerçekleştirilmedi.

Yıkımının üzerinden elli iki yıl geçtikten sonra İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 2010'da onayladığı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planına göre Karaköy Camisi'nin rekonstrüksiyonunu öngören yasal düzenlemeler yapıldı. Mimarlık tarihinde önemli bir yapı olmasına karşın Karaköy Camisi'nin bir monografisi yoktur. Bu çalışma günümüzde ulaşılan tarihsel belgelere dayanarak bu önemli yapının tarihçesini sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Raimondo D'Aronco, Osmanlı, Cami, II. Abdülhamid, Mimarlık, Art Nouveau.

*Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-mail: aleverkmen@gmail.com ORCID: 0000-0002-9560-3255

**Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye
E-mail: sultanyilmazz@gmail.com ORCID: 0000-0001-5031-7872

Başvuru – Submission: 14/01/2023

Kabul – Acceptance: 14/09/2023

<https://doi.org/10.32955/neujna202372765>

¹ BARILLARI, D. ve GODOLI, E. (1997). *İstanbul 1900 Art Nouveau Mimarisi ve İç Mekanları*. s.107, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

An architectural monograph of the Karaköy Mosque in Istanbul

Abstract

Karaköy Mosque was located at the western end of the building island, north of the Ziraat Bank building, in Karaköy Square in Beyoğlu, Istanbul. It was a small-scale district mosque with a central space rising above two-storey shops at street level.

The mosque, which was first built in the seventeenth century as part of the Merzifonlu Kara Mustafa Pasha Foundation, was ruined and unusable in the late nineteenth century and was rebuilt by Sultan II Abdülhamid. For this job, the Sultan appointed the Italian architect Raimondo D'Aronco, who came to Istanbul in 1893 and made significant contributions to the architectural production of Istanbul during the fifteen years he spent in the city as the palace architect. In fact, there are three different more project proposals prepared for the Karaköy Mosque and kept in the Udine Archive. D'Aronco's project was chosen among these suggestions.

The mosque, built in the Art Nouveau style between 1903 and 1909, had a strong plastic effect. Since it is located in a prominent position towards the square, it can be seen in many Karaköy photographs taken during the years it was in use. Karaköy Mosque was also affected by the construction activities carried out in Istanbul between 1956 and 1960. In 1958, it was decided to move the mosque to be rebuilt on Kınalıada, on the grounds of expanding Karaköy Square. The mosque parts dismantled for this purpose were lost and reconstruction was not carried out.

Fifty-two years after its demolition, legal regulations were made for the reconstruction of the Karaköy Mosque, according to the Preservation Implementation Plan approved by the Istanbul Metropolitan Municipality in 2010. Although it is an important building in the history of architecture, Karaköy Mosque does not have a monograph. This study aims to present the history of this important building based on the historical documents available today.

Key words: Raimondo D'Aronco, Ottoman, Mosque, II. Abdülhamid, Architecture, Art Nouveau.

1. Caminin Konumu ve Tarihçesi

İlk yapımı on yedinci yüzyıla tarihlenen Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camisi veya popüler adıyla Karaköy Camisi, İstanbul Beyoğlu ilçesinin güney/sahil kesiminde (Şekil 1), Karaköy Meydanı'nın doğusunda, Ziraat Bankası'nın arkasında kalan alanda yer almaktaydı (Zeynep Ahunbay, 2012:51).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

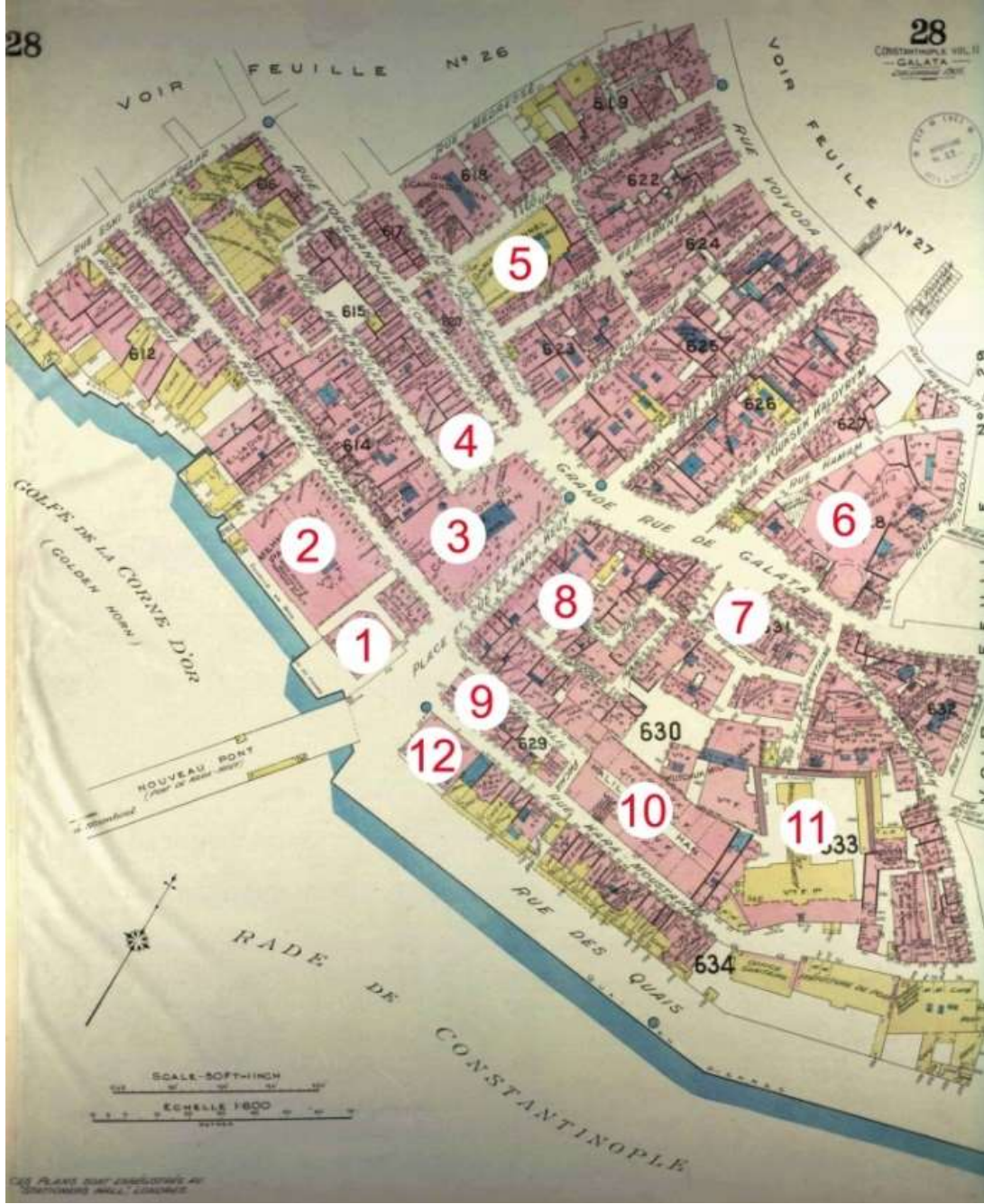
Cami, dönemin ticaret ve finans merkezi olması sebebiyle hareketli bir günlük hayatın sürdürüldüğü Karaköy’de, meydana bakmaktaydı (Şekil 2). Meydana, limana ve 1875 yılında açılan tünele yakın olmasının yanı sıra, tarihi yarımada’yı Pera’ya bağlayan Galata Köprüsü ve Perşembe Pazarı ile Dolmabahçe Sarayı yönünde kıyıya paralel aks gibi önemli ulaşım ağlarının da kesişimindeydi (Şekil 3). Cami sahip olduğu bu ayrıcalıklı konumunun yanı sıra Halil Paşa ve Kemankeş Kara Mustafa Paşa olmak üzere iki sokağa daha cepheliydi. Bulunduğu yapı adasının meydana doğru öne çıktığı noktada yer alan caminin doğu cephesi bitişik nizamdı (Şekil 4).

Şekil 1 (Kartograf).
(2023). Karaköy
Cami’sinin günümüzde
konumu [Harita].
(Erişim adresi: [URL-3](#)).

Şekil 2 Haliç’ten
Karaköy’ Bakış, sağda
Ziraat Bankası
arkasında Karaköy
Cami ve karşısında
Aziziye Karakolu ile
Komisyon Han
[(Fotoğrafçı bilinmiyor].
(t.y.). Kutu_A6_008
(Demirbaş
no.FKA_009328),
İAE).

Şekil 3 C. E. Goad. (Kartograf). (1905). Karaköy'deki Başlıca Yapıların Konumu: 1-Aziziye Karkolu (1912-14 yılları arasında Seyr-i Sefain binası yapılmıştır) 2-Mehmet Ali Paşa Han 3-Komasyon Han 4-Kamondo Han 5-Tünel 6-Karaköy Hamamı 7-Yeni Han 8-Havyar Han 9-Karaköy Camisi 10-Halil Paşa Han 11-Sağlık Merkezi 12-Halladjiyan Han (1905-1910 yılları arasında Ziraat Bankası binası yapılmıştır) [Harita]. (Plan d'assurance de Constantinople. Vol. II - Péra & Galata. No: 28. Erişim adresi: <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/110010>).

Şekil 4 C. E. Goad. (Kartograf). (1905). Karaköy Camisi'nin yakın sokaklarla ilişkisi [Harita].
(Erişim adresi: <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/110010>).

Afife Batur'un (2003:456) belirttiğine göre, bu alanda daha önce bulunan bir tekke Fatih Sultan Mehmed (h.d. 1451-1481) döneminde camiye çevrilmiş, Sultan IV. Mehmed (h.d. 1648-1687) döneminde ise, artık harap hale gelen bu yapı, sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa tarafından kendi ismiyle kurduğu vakfa² bağlı olarak yeniden inşa ettirilmiştir.

Ayvansarayi, Hadikatü'l Cevami'de Karaköy Camisi'nin ilk banisini bildirdiği ve mimarisinden bahsettiği kısa bir betimlemeye yer vermiştir: "*Fevkanidir. Bânisi Sadr-ı a'zâm Kara Mustafâ Paşa'dır. İstanbul'da vâkî' medrese ve minarêsiz mescidi dahi zikr olunmuşdur. Mahallesi yokdur*"

² Karaköy Camisi'nin de bağlı olduğu Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakfı, IV. Mehmed (h.d. 1648-1687) döneminde sadrazamlık yapmış Merzifonlu Kara Mustafa Paşa (s.d.1661-1683) tarafından 1670'li yıllarda kurulmuştur. İstanbul, Bursa, Edirne, İzmir, Çorum, Kayseri, Halep, Cidde, Kamanîçe olmak üzere toplam on ilde vakıf kuran Mustafa Paşa, vakıfların bütçe dengeleri ve ekonomik etkinlikleri itibarıyla on yedinci yüzyılın en büyük vakıf kurucusudur (Pantık, 2021:42). 1970 yılına dek kurucusunun soyundan gelenler tarafından yönetilen vakıf, 1970 yılından itibaren Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından emaneten yürütülmeye başlanmış, 1981 yılında ise mazbut vakıflar arasına alınmıştır. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakfı, 1981 senesinden bugüne dek Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından temsil ve edilmektedir (Pantık, 2021:86). Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakfı hakkında detaylı bir çalışma için bkz: PANTIK, R. (2021). Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakıfları: Yönetimi, Kentsel Gelişime Katkıları ve İktisadi Yapısı (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Alt katında üç dükkân ve bir oda bulunan Merzifonlu Vakfı'na ait bu fevkani (yükseltilmiş) yapı, inşa edildiği 1681 yılından³ 1697 yılına kadar mescid olarak kullanılmış, 1696 Galata yangınında hasar gördükten sonra alt katındaki dükkânlarla birlikte fevkani olarak bir kez daha yeniden inşa edilmiştir. Sultanın izniyle camiye dönüştürülmüş⁴ ve 1697 yılından itibaren Galata Camii (Cami-i Şerif-i Galata) adıyla anılmaya başlanmıştır. Söz konusu yapı birkaç yıl arayla küçük çaplı bakım-onarım ve yenileme işlemleri görmüş ve ilki 1726 yılında⁵, ikincisi 1806 yılında⁶ olmak üzere iki kez de tecdid⁷ işleminden geçmiştir (Ramazan Pantık, 2021:309-311).

Caminin kullanımına ilişkin vakıf kayıtlarını inceleyen Pantık, caminin yirminci yüzyıl başında yeniden inşa edilene kadar yaklaşık otuz sene hizmet dışı kaldığını ve tam tarihi tespit edilememekle beraber on dokuzuncu yüzyılın sonunda tamamen yıkıldığı⁸ sonucuna varır (Pantık, 2021:311-312). Batur (2003:456-457) da yirminci yüzyıl başında Merzifonlu Vakfı'na ait cami harap olduğundan ve alt katında vakfa ait dükkanların onarımı gerektiğinden yapının yıkılıp on dokuzuncu yüzyıl sonunda yeniden inşasına karar verildiğini aktarır.

Yeniden yapım için Sultan II. Abdülhamid (h.d. 1876-1909) o yıllarda İstanbul'da bulunan İtalyan konuk mimar Raimondo D'Aronco'yu (1857-1932) görevlendirmiştir. Raimondo D'Aronco (Şekil 7), Ziraat ve Sanayi Sergi-i Umumisi'nin projelerini hazırlamak üzere 1893'te İstanbul'a gelen ve kentte geçirdiği on beş yıl boyunca birçok tasarım ve uygulama ile İstanbul mimarlık üretimine katkıda bulunmuştur.

³ Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Karaköy Yağkapanı İskelesi'nde bulunan cami ve Yelkenci Han Mescidi ya da belgelerdeki ismiyle Kürkçü Kapı Mescidi olmak üzere Galata'da iki mescid yaptırmıştır (Ramazan Pantık, 2020:309). Pantık (2020), on yedinci yüzyılın sonlarında tutulan ilk vakıf muhasebelerindeki, Yelkenci Han Mescidi için kullanılan "cedid" sıfatından Karaköy Mescidi'nin daha önce yapıldığı sonucuna varır ve ekler: "Karaköy Mescidi muhtemelen 1681'de, Yelkenci Han Mescidi ise 1684-85 yıllarında yaptırılmıştı." (Ev.HMH.d 385, s. 52, 73.).

⁴ Ev.HMH.d 984'den aktaran Pantık, 2021:309.

⁵ Ev.HMH.d 2981'den aktaran Pantık,2021:311.

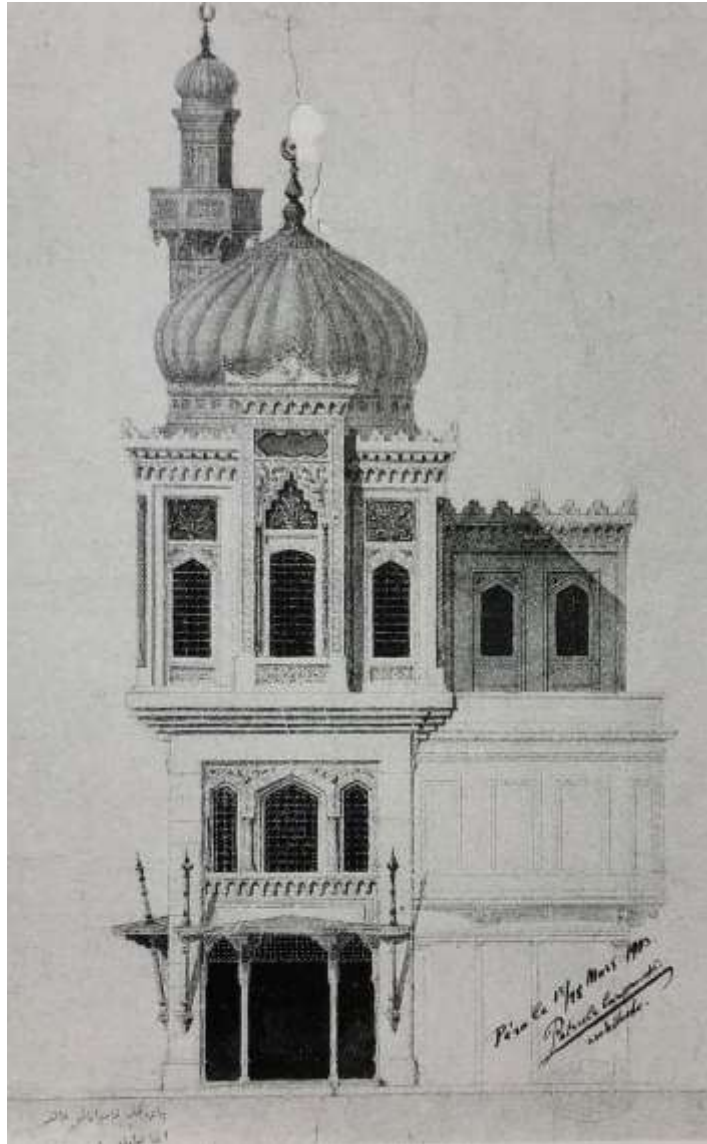
⁶ Ev.HMH.d 7928'den aktaran Pantık, 2021:311.

⁷ Tecdid, günümüzde restorasyona karşılık gelen ve ancak fermanla gerçekleştirilebilen bir işlemdir (Pantık, 2020:311). Yıkılan veya yanan bir vakıf taşınmazının yeniden inşa edilmesi "müceddeden" ifadesiyle tanımlanmaktadır. "Müceddeden inşa"dan maksat, bir yapının sıfırdan yapılmasıdır. Büyük çaplı onarımları ihtiva eden restorasyonlar için "tecdid" kelimesi kullanılmıştır. Küçük boyutlu bakım onarımlar ise genellikle "tamirat", "meremmet" kelimeleriyle ifade edilmiştir (Pantık, 2020:260).

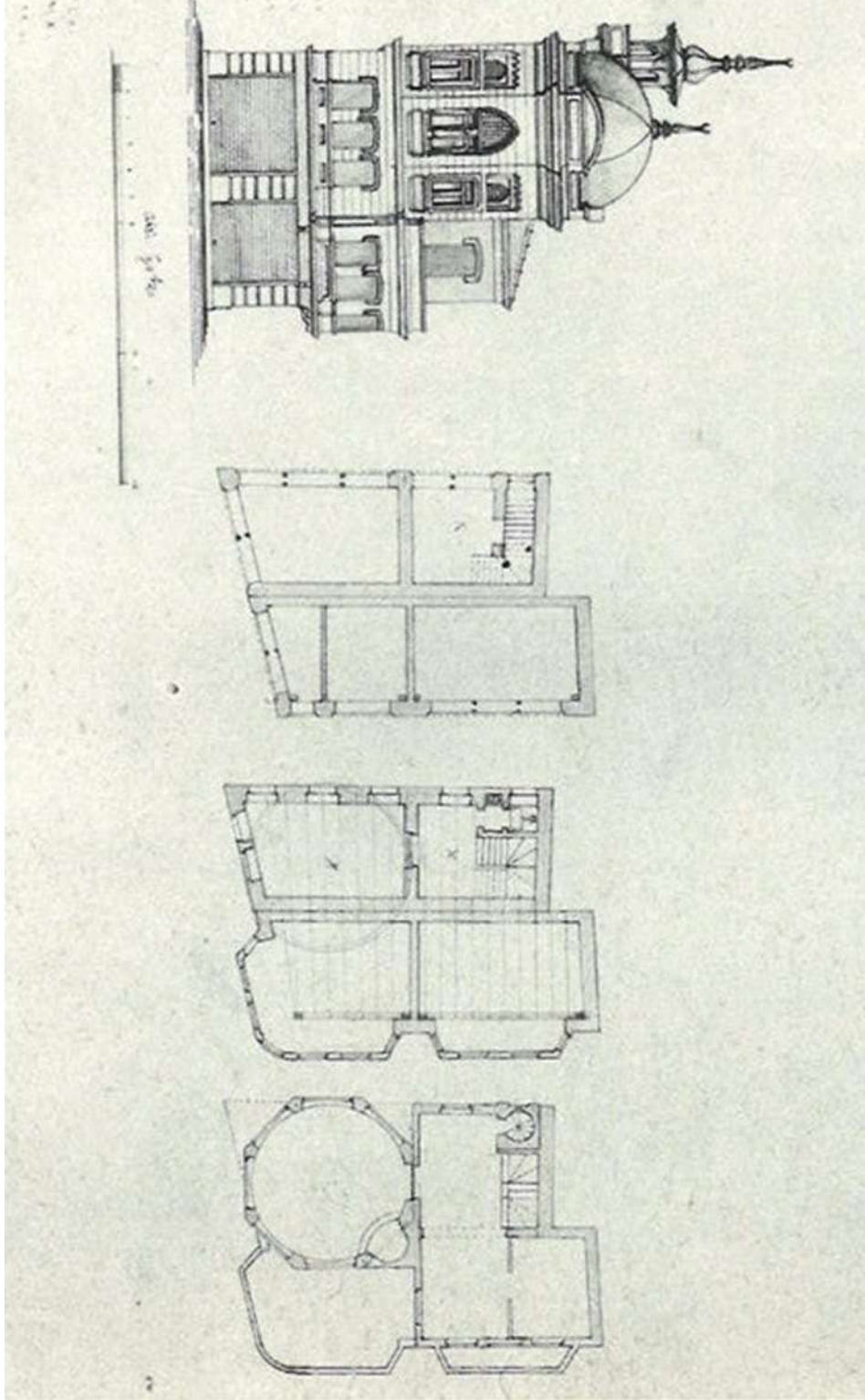
⁸ Pantık (2021:311-312) bu durumu 1870'lerin sonundan 1909 yılına kadar cami kadrosu için herhangi bir maaş ödenmemişken, yüzyılın ilk yarısında camiye çok sayıda personel atanmış olmasına dayanarak ileri sürmüştür. Örneğin caminin son hatibi Seyyid Hafız Hüseyin Efendi bin Mehmed Efendi 3 Ağustos 1816 tarihinde atanmıştır. Bu tarihten 7 Mart 1910 günü atanan Hafız Sami Efendi'ye kadar bir daha hatip ataması görülmemektedir (VGMA,d. 137, s. 324-25, sıra: 5050'den aktaran Pantık,2021:). Karaköy Camisi'nin son Cuma Vaizi Hafız Mehmed Efendi bin İbrahim Efendi 29 Haziran 1829 tarihinde atanmıştır (VGMA,d. 137, s. 326-27, sıra: 5066'dan aktaran Pantık,2021:312). Caminin son imamı Seyyid Hafız Ahmed Efendi 26 Temmuz 1821 tarihinde atanmıştır. Caminin ikinci imamının (imam-ı sani) sonuncusu Hüseyin Efendi bin İsmail de 20 Ağustos 1840 tarihinde atanmıştır (Pantık, 2020:311).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Diana Barillari (1997:107), Udine arşivinde Karaköy Camisi için hazırlanmış üç farklı proje önerisi daha olduğunu aktarır. Bunlardan biri Rum mimar Patrocle Campanakis'in projesidir (Şekil 5). Dükkân katlarının üzerinde yükselen proje soğan kubbeli ve oryantal seçmeciliğe bağlı bir cephe düzenine sahiptir. Diğer projenin (Şekil 6) üzerinde imza/isim bilgisi olmadığından kime ait olduğu tespit edilememiştir. Bu proje, sivri kemerli pencereleri ve bezemeleriyle seçmeci üsluptadır. Barillari'nin bahsettiği üçüncü öneri projeye ise araştırma kapsamında ulaşılamamıştır ancak Barillari, üçüncü projeyi "...ojival ve basık sivri..." kemerli cephe düzenine sahip olarak betimlemiştir (Barillari, 1997:106). Sonuçta Karaköy Camisi için uygulamaya geçen proje Raimondo D'Aronco'nun Art Nouveau üsluptaki önerisi olmuştur.

Şekil 5 Patrocle Campanakis'in cami projesi, 1903-1904 (Barillari&Godoli, 1997: 102).

Şekil 6 Galata Karaköy Meydanı'nda küçük cami projesi, 1904 öncesi (Barillari, 1995: 87).

Şekil 7 Raimondo D'Aronco'nun fotoğrafı (Udine Belediyesi Müzeleri Fotoğraf Bölümü, Pignat Arşivi).

2. Caminin Yapım Süreci

Yapılan araştırmalarda, D'Aranco'nun Karaköy Camisi'nin inşa emri niteliğinde bir yazışmaya ulaşılammıştır. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda caminin inşası konusunda rastlanan en erken tarihli belge Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin, Şuray-ı Devlet'e yapmış olduğu 6 Haziran 1903 (h. 10 Rebiülevvel 1323) tarihli önergesine istinaden verilen 28 Aralık 1903 (h. 8 Şevval 1321) tarihli cevaptır (COA/İ.EV.35/35). Bu belgeye dayanarak, caminin inşasına 1903 yılı ortasında başlanıldığı varsayılabılır. Aynı belgede caminin inşası için gerekli maliyetin belirlenmesinde izlenecek yol anlatılmış ve inşa izni verilmiştir. Buna göre Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakfı'na bağlı Galata'da Karaköy'de "... *harab olan fevkani cami'-i şerifinin tahtında (altında yer alan) ashabı uhdelerinde bulunub (sahiplerinin sorumluluğunda bulunan) eskisi ta'mir ve diğer biri müceddeden (yeni baştan) inşa olunacak olan dükkânlar üzerine yeniden inşası*" dolayısıyla mecdi on dokuz kuruştan yüz bin kuruşu müteahhidinin yükümlülüğünde karar kılınmış olsa da bahsi geçen inşaatın "...*maktuan ihalesinden bir komisyon marifetiyle emaneten icrası hayırlı olacağı anlaşılmış...*"tır (COA/İ.EV.35/35)⁹. Dükkânlardan ikisinin tamirine ait 12 bin 411 kuruşla birlikte caminin inşası için bağış yapılacak 16 bin kuruşu ödemeyi bu dükkânların sahipleri üstlenmiştir. Yeniden inşa edilecek diğer dükkân sahibinin maddi imkânı olmadığından inşaatın sonra kira bedelinden alınmak üzere söz konusu dükkânın inşa masrafı olan 40 bin 164 kuruşun da vakıf bütçesinden karşılanması dükkân sahibinin muvafakatiyle kararlaştırılmıştır.

⁹ Osmanlı Türkçesi COA/İ.EV.35/35, COA/Ş.D.162/43, COA/Ş.D.172/5 ve COA/Ş.D.183/74, T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşiv belgelerini tercüme eden: Murat Polat.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Özetle inşaatın keşfinde Hazine-i Evkaf-ı Hümayun'dan iki memurun marifeti ve “*mühendis Mösyö D’Aronco’nun nezaretiyle*” emaneten icrası dolayısıyla gerçekleştirilecek olan inşaatın toplam masrafı olan 100 bin kuruşun 28 bin 411 kuruşu iki dükkan sahiplerinden, geri kalan 71 bin 589 kuruşun 1901 senesi (hicri 1319) vakıf bütçesinden harcanmasına karar verilerek, inşaat bitiminde yapılacak keşiften doğacak masraflar diğer dükkana ait olsa bile söz konusu dükkanların kiralardan karşılanacağına izin verilmiştir.

Yine aynı belgeden (COA/İ.EV.35/35) caminin yeniden inşası sırasında konumunun değiştirilmesinin de gündeme geldiği öğrenilmektedir. Karaköy sahilinde, Arap Cami ve tramvay yolu üzerinde bir mescid¹⁰ olduğundan caminin ihtiyaç duyulan başka bir yerde inşa edilmesinin caiz olup olmadığı sorusu üzerine bir fetva (COA/Ş.D.162/43) verilmiştir. Daire-i Meşihat-ı İslamiye'den (şeyhülislamlık makamı) Şeyhülislam Muhammed Cemaleddin mühürlü/imzalı fetvada; “...*cami-i şerifin etrafında ve kısmen ecanib uhdesinde bulunan (yabancıların sorumluluğunda olan) mahallerde müskirat furuht edilmekte olduğu cihetle (sarhoş edici şeyler/içki satışı olduğu için)...*” o bölgede bu ürünlerin satışının camiye yakın olduğundan kanunen yasaklanmasının şikayete sebep vereceğinden ve o civarda Arap Cami ile tramvay yolunda bir mescidin bulunması dikkate alınarak caminin ihtiyaç duyulan diğer bir mevkide inşasının caiz olup olmadığı sorusunu içeren 25 Haziran 1903 (h. 29 Rebiülahir 1321) tarihli evrak ile sorulmasına karşın verilen karar; bahsi geçen caminin yakınlarında kanuna aykırı olarak içki satılmasından dolayı yerinin değiştirilmesi uygun olmadığından eski yerinde inşasının lazım geleceği bildirilmiştir (COA/Ş.D.162/43).

İnşaat başladıktan sonra zeminin çürük olduğu anlaşılmış ve inşaat masrafını düzeltmek için 3 Temmuz 1905 (h. 29 Rebiülahir 1323) tarihinde izin (COA/Ş.D.172/5) istenmiştir. Böylece toplam inşaat masrafı 100 bin kuruştan 350 bin 812 kuruşa çıkartılmıştır¹¹. Fetva da dahil bu tarihe kadar rastlanan arşiv belgelerinde dükkân sayısının üç olduğu anlaşılmaktayken bu belgede dört dükkândan bahsedilmektedir.

Aradan geçen yaklaşık iki sene sonra devam eden inşaatta bu kez de D’Aronco tarafından “...*fenn-i mi’marinin terakkiyat-ı ahiresi nazar-ı dikkate alınarak ana göre* (yapımın bitmek üzere olması da göz önünde bulundurularak) ...” bazı tadilat ve ilaveler gerektiğinden yeniden keşif yapılarak inşaat defteri hazırlanmıştır. Keşif sonrası ve inşaatın tamamlanabilmesi için 591 bin 783 kuruş harcanması gerektiği belirlenmiştir. Bahsi geçen inşaat devam ettiğinden sebeple şimdi şu haliyle bırakılmayacağı uygun olduğundan inşaatın tamamlanması için gerekli olan 240 bin 971 kuruşun vakfın 1906 senesi (hicri 1323) bütçesinden karşılanması için izin (COA/Ş.D.183/74) istenmiştir.

¹⁰ Belgede adı geçmese de Karaköy Camisi'ne yakın bir konumda bulunduğu muhtemelen Yeraltı Camisi'nden bahsedilmektedir.

¹¹ Yeniden inşa edilecek iki dükkân ile tamir edilecek diğer iki dükkânın ikinci keşfinde otaya çıkacak masraf daha sonra bahsi geçen dükkânların sahiplerinden tahsil edilmek üzere, 71 bin 589 kuruş vakıf bütçesinden; 16 bin kuruş dükkân sahiplerinin bağışıyla; geri kalan 263 bin 223 kuruşun 1903 senesi (h.1321) vakıf bütçesinden karşılanacak şekilde düzenlenen yeni hesaplama için izin istenmiştir (BOA/Ş.D.172/5).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda bu belgeden sonraki tarihlere ait camiyle ilgili başka bir belgeye rastlanılmamıştır.

Vakıf kayıtlarına göre cami tezyinatı için yapılan harcamalarla beraber inşaat masrafı 600 bin kuruşa çıkmıştır (VGMA, 1828/60-61'den aktaran Pantık, 2021:404).

Caminin inşaatının sürdüğü yıllara ait fotoğraflarda (Şekil 8 ve Şekil 9) cami ve minare etrafına iskeleler kurulduğu görülmektedir. Şekil 14'te iskeleler kaldırılmaya başlanmış, caminin çokgen gövdesi ortaya çıkmış, T pencerelerin camları henüz takılmamıştır.

Şekil 8 Karaköy Camisi'nin inşaatı sürerken, caminin cephesinde ve minarenin çevresinde iskeleler kurulmuş [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (t.y.). Koç Üniversitesi Dijital Koleksiyonu.

Şekil 9 Karaköy Camisi'nin inşaatı sürerken, caminin cephesinde iskeleler kurulu. Sol tarafta Aziziye Karakolu görülmektedir [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (t.y.). A6_Kutu_004 (Demirbaş no. FKA_004699), İAE, İstanbul.

Şekil 10 Karaköy Camisi'nin inşaatı sürerken, [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (t.y.). Eski İstanbul Fotoğrafları Arşivi.

Karaköy Camisi inşaatının başlangıç tarihi kesin olarak tespit edilemediği gibi inşaatının bittiği ve/veya kullanılmaya başlandığı tarihi bildiren bir belgeye de rastlanılmamıştır. Vakıf kayıtlarına göre camiye ilk imam, hatip, müezzin ve bevrap atamaları¹² 1909 yılının ağustos ayında yapılmıştır. Buna göre caminin 1909 senesinde kullanılmaya başlandığı sonucuna varmak mümkündür. Ulaşılabilinen arşiv belgeleri arasında, caminin inşasına ilişkin en erken tarihli belgenin 1903 senesine tarihlendiği (COA/İ.EV.35/35) dikkate alındığında, Karaköy Camisi'nin 6 senelik bir yapım sürecinin ardından 1909 senesinde kullanılmaya başlandığı söylenebilir.

Bununla birlikte Merzifonlu Vakfı'nın muhasebe defterine göre yapının 1903-1908 yılları arasında inşa edildiği ve yapım masrafının 573 bin 334 kuruş olduğu¹³ belirtilmektedir (VGMA, 1828/60-61'den aktaran Pantık, 2021:313).

Küçük bir semt camisi olmasına rağmen Karaköy Camisi uzun bir yapım süreci sonunda inşa edilmiştir. Batur (2003:457) inşaatla ilgili eklemeler ve değişiklikleri içeren 19 Recep 1326/ 18 Ağustos 1908 tarihli sadaret yazısını işaret ederek bu durumun finansal sebeplerden kaynaklandığını ileri sürmüştür.

3. Caminin Mimari Özellikleri

Karaköy Camisi, İstanbul'da yaya ve araç trafiğinin yoğun olduğu meydanlardan biri olan Karaköy Meydanı'nın doğusunda konumlanmaktaydı. Karaköy Meydanı'na bakan ayrıcalıklı konumunun yanı sıra Halil Paşa sokak ve Kemankeş sokağına da cepheliydi. Bulduğu yapı adasının ucunda yer alan cami bir taraftan da bitişik nizamdı.

Borsa binaları, iş hanları ve ticarethanelerle sınırlanan Karaköy Meydanı'na bakan tek dini yapı olması ona sembolik bir anlam katmaktaydı. Fonksiyonu onu diğer binalardan tür olarak ayırdığı gibi, Karaköy'deki binaların çoğunluğunda uygulanan neoklasik üsluptan farklı bir mimari tarzı sergiliyor oluşu da onu diğer yapılardan biçim olarak ayırmaktaydı.

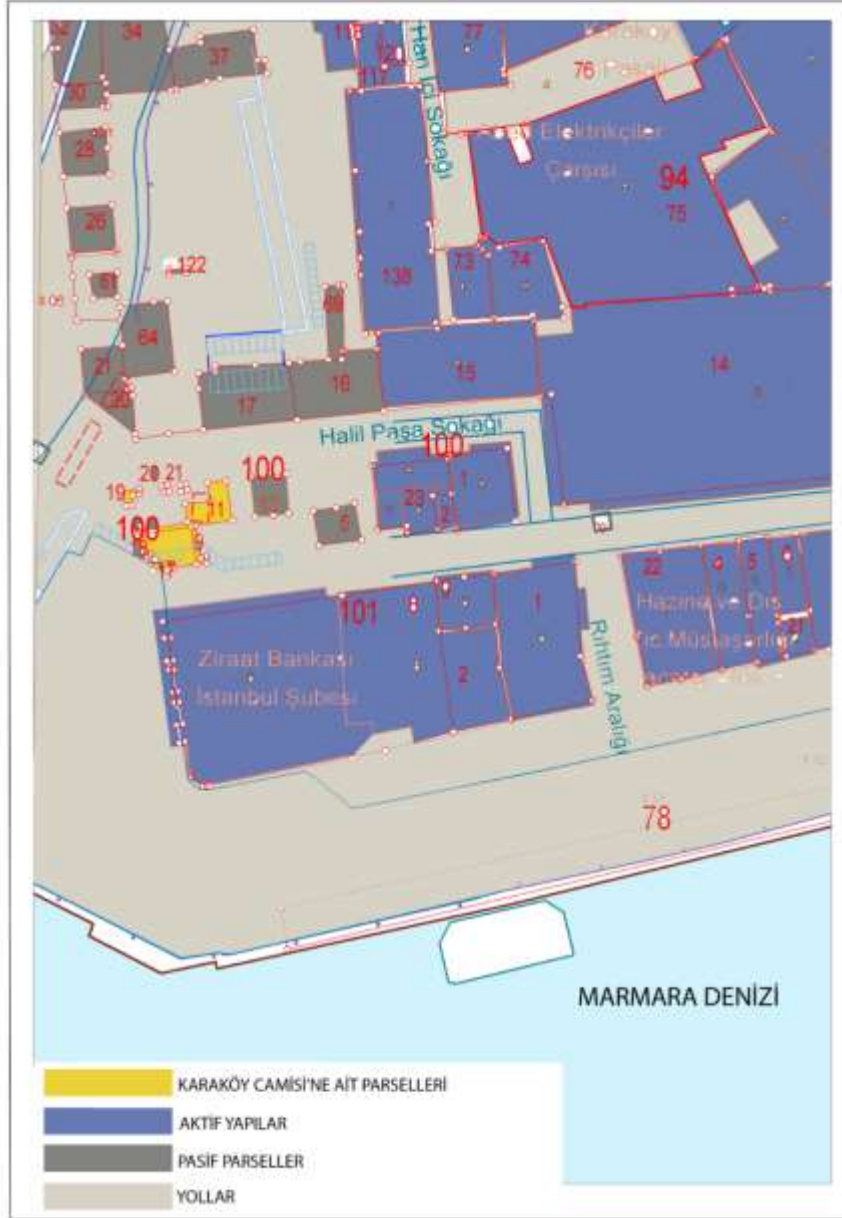
Üç farklı ulaşım aksına cephesi olan konumu yapıyı birçok açıdan görülebilir ve ulaşılabilir kılmaktaydı. Dönemin çeşitli fotoğraf ve kartpostallarında görünen cami Karaköy Meydanı'nın karakteristik bir figürüydü. Köşe başında yer alan yapının alt katlarında semtin ticaret ruhuna ayak uyduran dükkanların bulunması ve kolay ulaşılabilir bir dini yapı olması gibi sebeplerle muhtemeldir ki döneminde sıklıkla kullanılmaktaydı. Bu özellikleriyle semtin sosyal yaşamında Karaköy Camisi'nin kente olan katkısı sembolik, işlevsel ve görseldi.

¹² VGMA, d. 1828, s. 60-61'den aktaran Pantık, 2021:314.

¹³ Bir başka belgeden cami tezyinatıyla birlikte Karaköy Camisi inşaatının masrafı 600.000 kuruş olmuştur (VGMA, 1828/60-61'den aktaran Pantık, 2021:404).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Yapı aynı zamanda ilginç bir parselasyona sahipti. Batur (2003:457), Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivindeki dosyasında cami girişinin yer aldığı 11 numaralı parsel dışında sadece yapının taşıyıcı sisteminin oturduğu birer kolon ölçüsünde beş küçük parselin de camiye ait olduğunu aktarır. Çalışma kapsamında Batur'un bahsettiği dosyaya ulaşılamasa da Beyoğlu ilçesinin günümüzdeki parselasyon durumunu gösteren dijital tabanlı verilerden (Şekil 11) camiye ait parseller tespit edilmiştir.

Şekil 11 (Kartograf). (2022). Karaköy Camisi parselasyonu [Harita]. (Netcad çizim programından edinilen ekran görüntüsü).

Karaköy Camisi'nin henüz inşa edilmediği tarihe ait bir fotoğrafta (Şekil 12) caminin altındaki iki katlı dükkanlar görülmektedir. Karaköy Camisi, bu dükkanların ve bitişiğine ilave edilen diğer dükkanların üzerine üçüncü bir kat olarak inşa edilmiştir.

Udine Kent Müzesi arşivinden edinilen¹⁴ bazıları imzalı D'Aronco'ya ait çizimler caminin mimarisi hakkında bilgi vermektedir. Caminin zemin kat planında yazan “*edificio esistente*” (mevcut bina) ifadesinden dükkânların bir kısmının mevcut olduğu anlaşılmaktadır ve bu durum Şekil 13'teki fotoğrafla örtüşmektedir. Cami girişini de içine alan diğer bölümdeki “*nuova costruzione*” (yeni inşaat) ifadesinden bu bölümün zemin kotu seviyesinde ilâve olacağı anlaşılmaktadır. Bu durum Karaköy Camisi'nin inşasıyla ilgili arşiv belgesindeki (COA/İ.EV.35/35) “...eskisi ta'mir ve diğer biri müceddeden (yeni baştan) inşa olunacak olan dükkanlar üzerine yeniden inşası...” ifadesiyle de tutarlılık sağlar.

Yapıya ait perspektiflerde (Şekil 13) mevcut bina ile yeniden inşa edilecek olan yapının nerede başlayıp nerede bittiğinin anlaşıldığı bir çizim tekniği kullanılmıştır (Şekil 14). Cami ve yeniden yapılacak dükkânlar detaylı bir şekilde çizilmesine karşın mevcut yapı ancak gabarisi ve kapı-pencere açıklıkları hakkında bilgi verecek kadar silik bir şekilde çizilmiştir.

Zemin kat planında mevcut binada Kemankeş sokağa bakan iki adet kâgir dükkânın olduğu okunabilmektedir (Şekil 15). Her bir dükkân içeriden merdivenle bir üst kata devam eder. Mevcut binanın bitişiğine inşa edilen yeni kısımda ise kiralık depoların olduğu okunmaktadır. Planda yeni inşa edilecek olan yapının duvar taraması belirginleştirilerek mevcut binadan ayrılmıştır. Birinci normal kat (Şekil 16) kapalı çıkımlarla daha geniş bir alana sahiptir. Çizimlerde çıkma genişliklerinin ölçüsü verilmese de Karaköy Meydanı ve Kemankeş sokaktaki kapalı çıkımlar görece daha geniştir.

¹⁴ Udine Kent Müzesi'nden Silvia Bianco aracılığıyla Karaköy Camisi'nin D'Aronco'ya ait bazıları imzalı proje çizimleri 19 Mayıs 2021 tarihinde çevrimiçi olarak edinilmiştir. Bu çizimler; plan, kesit, görünüş ve perspektiflerin olduğu elli dokuz paftadan oluşmaktadır.

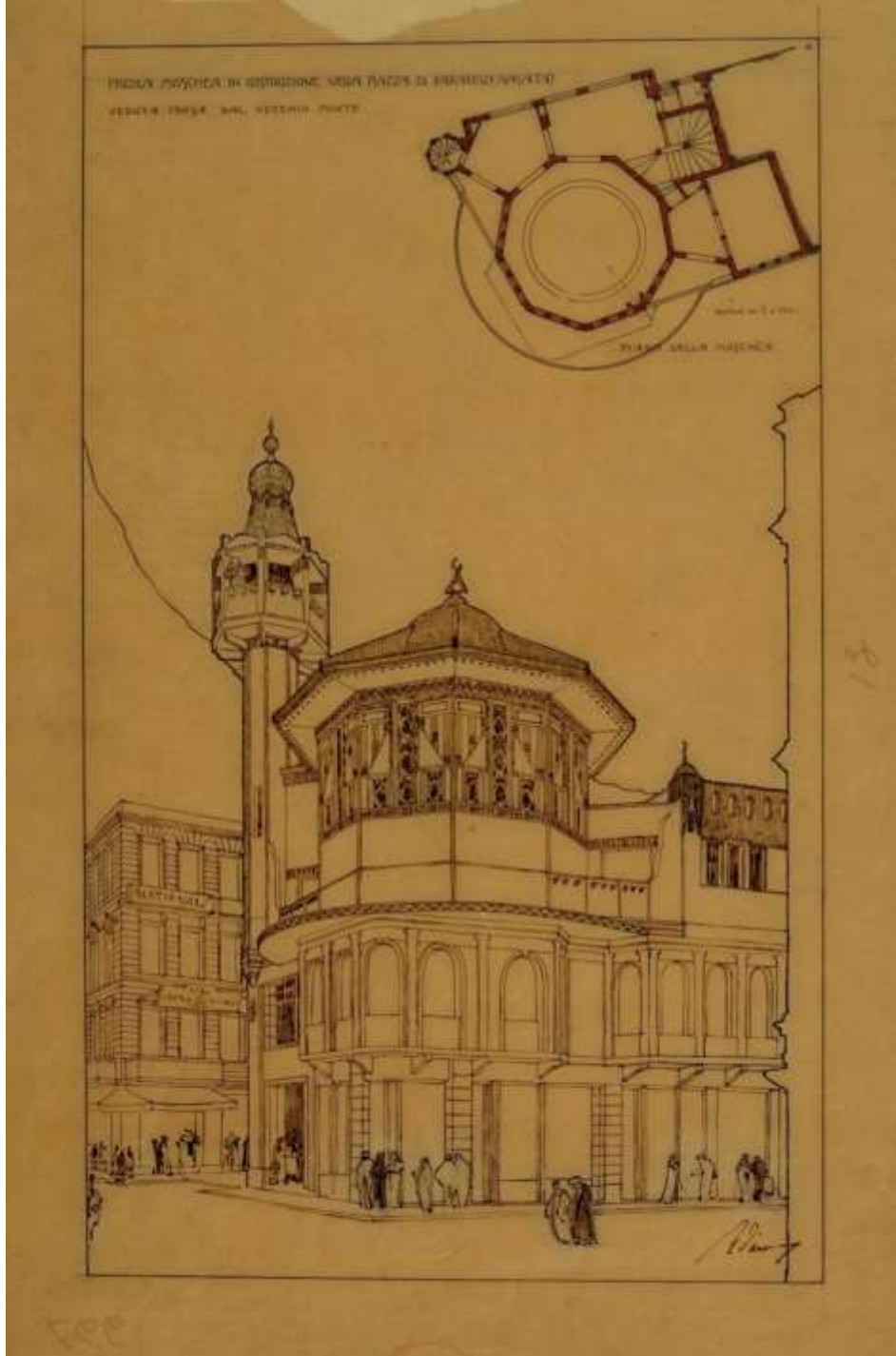
ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

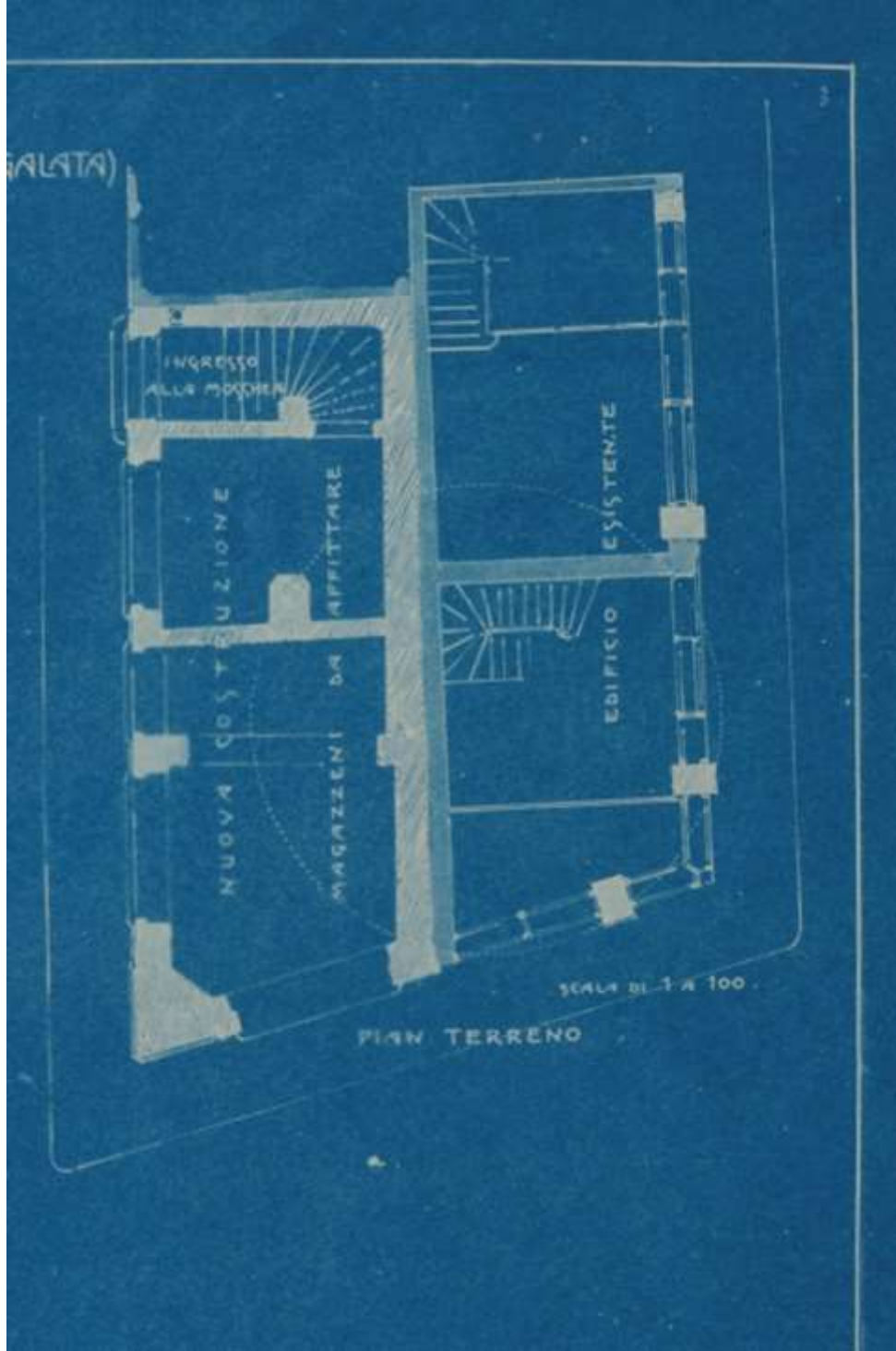
Şekil 12 Karaköy Camisi'nin alt katındaki dükkanlar sağda, arkasında Havyar Han ve solunda Komisyon Han'ın ilk binası [Sebah&Joillier'in fotoğrafı]. (t.y.). A3_Kutu_004 (Demirbaş no. FKA_003692), İAE, İstanbul.

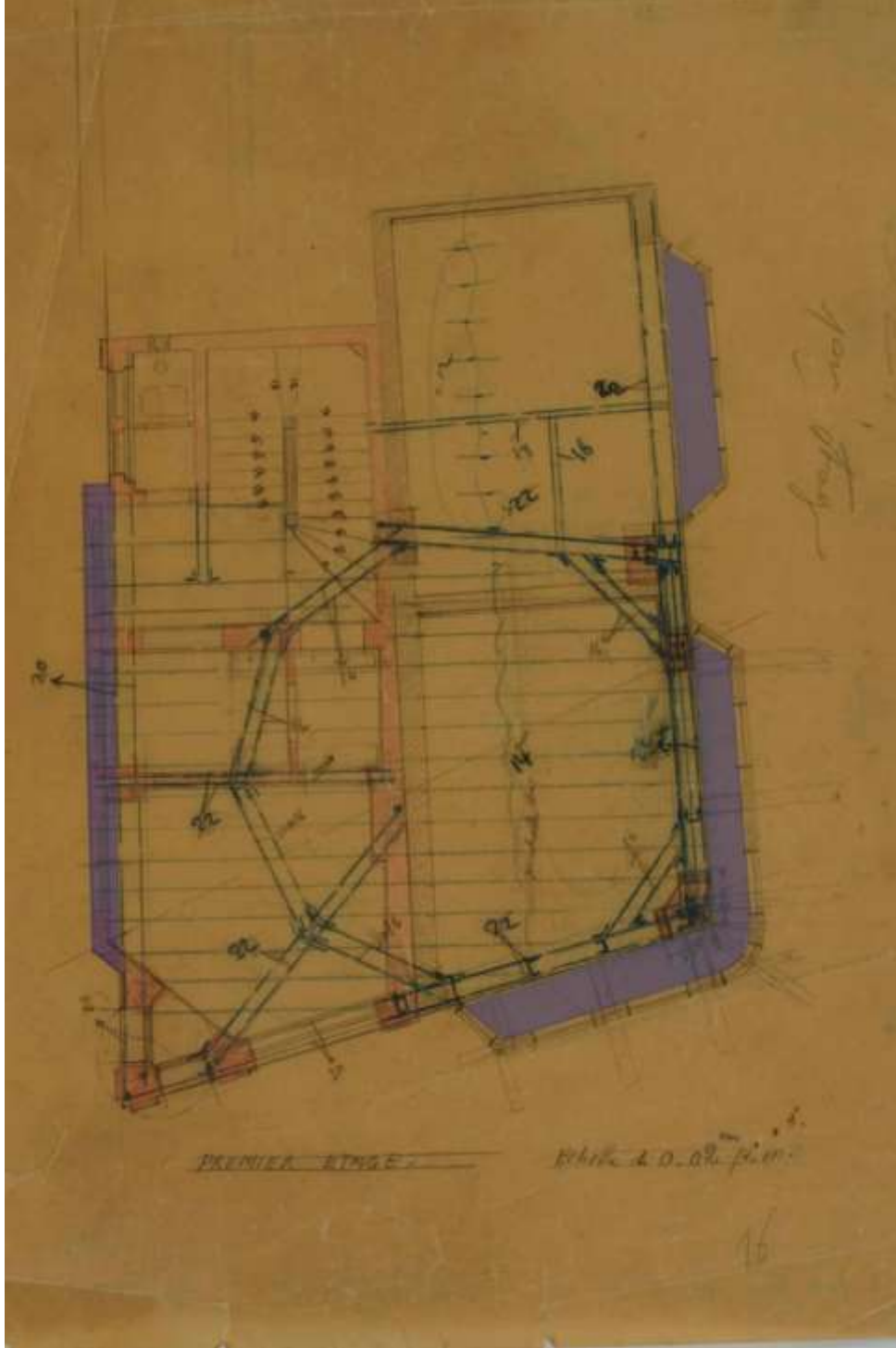
Şekil 13 Karaköy Camisi perspektifi çizimi (Udine Kent Müzesi Arşivi).

Şekil 14 Karaköy Camisi perspektifi çizimi (Udine Kent Müzesi Arşivi).

Şekil 15 Zemin kat (dükân katı) planı. Solda yeni yapılacak binada camiye çıkan merdiven ve kiralık depolar, sağdaki mevcut binada dükkanlar yer almaktadır (Udine Kent Müzesi Arşivi).

Şekil 16 Birinci normal (dükân katı) kat planı. Karaköy Meydanı, Kemankeş ve Halil Ağa Sokak yönündeki kapalı çıkımlar mor renkle gösterilmiştir (Udine Kent Müzesi Arşivi).

3.1 İbadet Mekânı

Karaköy Camisi'ne Halil Ağa Sokak'tan girilmekte ve L formunda bir merdivenle ulaşılmaktaydı. Cami yapının üçüncü katında yaklaşık on metreye on üç metre bir alana oturmaktaydı (Batur, 2003:457).

Cami basit bir plan kurgusuna sahiptir. Cami katına (Şekil 20) çıkıldığında ibadet mekânı ve diğer birimler arasında ayırıcı görev üstlenen bir kat holüne ulaşılır. Bu holden, ibadet mekânıyla bağlantısı olmayan muhtemelen camiye hizmet eden odalara, tuvalete ve ana ibadet mekânına girmeden evvel son cemaat yeri işlevi de görebilecek olan ikinci bir hole ulaşılır. İbadet alanını daha özel kılan bu ikinci holden aynı zamanda minareye de geçilir. Kat holü ve ikinci hol alt katlardaki dükkanlarla aynı ritme sahip toplamda üç pencere ile aydınlatılmaktadır.

Batur (2003:457) cami kitesini sekizgen olarak tasvir etse de camiye ait çizimlerde ibadet mekânı dokuzgendir. Çizimlerden çokgene ait her bir kenar uzunluğunun 255cm (Şekil 17) olduğu öğrenilen ibadet mekânı yaklaşık 40metrekaredir. Çizimler arasında çokgenin yerleşiminin değiştirilmediği ancak mihrabın yerinin kaydırıldığı bir plan (Şekil 18) daha yer almaktadır. Mihrap duvarının görülebildiği bir fotoğraftan (Şekil 19) anlaşılmaktadır ki bu ikinci plan uygulanmıştır. İç mekâna ait herhangi bir fotoğrafa ulaşamadığından ve çizimler arasında iç mekâna ait görünüşler olmadığından duvar yüzeylerinde caminin inşa edildiği Art Nouveau tarzında bir bezemenin olup olmadığı bilinmemektedir.

Cami katında biri ibadet mekânı ve minare arasında, diğeri mihrabın olduğu yerde kapalı alana dahil edilmeyip balkon olarak kullanılabilir açık alanlar vardır. Fotoğraflardan, açık alanların çokgen cami gövdesini belirginleştirdiği anlaşıldığından bu maksatla yapıldığı düşünülebilir. İlk planda (Şekil 17) caminin çokgen gövdesinin dört kenarı açığa çıkıyorken, ikinci planın uygulanmasıyla çokgenin beş kenarı açığa çıkmaktadır. Çokgenin dışarıya bakan her bir kenarında açılan T pencerelerle ibadet mekânı aydınlatılmaktadır.

3.2 Mihrap ve Minber

Cami iç mekanına ait bir fotoğrafa ulaşamadığından mihrap ve minber biçimine dair kesin bir sonuca varılamamaktadır.

Mihrap çizimlerinin olduğu paftadan (Şekil 20) 150cm genişliğindeki mihrap nişinin her iki yanında duvar çıkıntıları yer almaktadır. Bu çıkıntıların her birinde floreal bezemeli sütunlar yer almaktadır. Bulduğu kottan 12cm yükseklikte bir basamakla belirginleştirilen mihrabın yüksekliği, üst alınlık hariç 350cm olarak okunmaktadır. Beş kenarlı mihrap nişi camiden 95cm dışarı taşar. Mihrap nişinin üç kenarında pencereler açılmış ve üzeri dalgalı bir saçakla örtülmüştür.

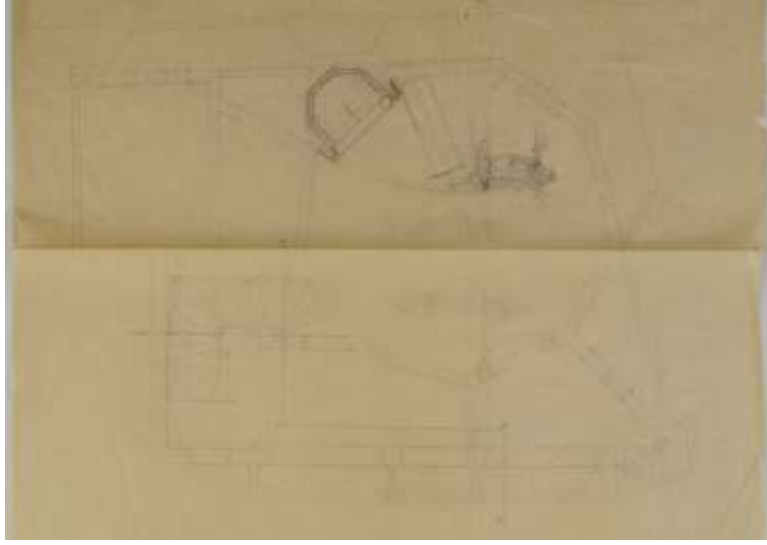
Minber ana ibadet mekânında Karaköy Meydanı'na bakan dış duvara yakın bir yerde konumlandırılmıştır (Şekil 17). Plana göre minber yedi basamaklıdır. Yine aynı planda silik bir şekilde çizilen minber basamakları, minberin dış duvara bitişik konumlandırılmış olabileceğini de düşündürmektedir. Mihrap konumunun değiştirildiği ikinci planda (Şekil 18) ise mihraba yakın bir konumda minberin konturlarını belirleyebilecek bir dikdörtgen leke yer almaktadır.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

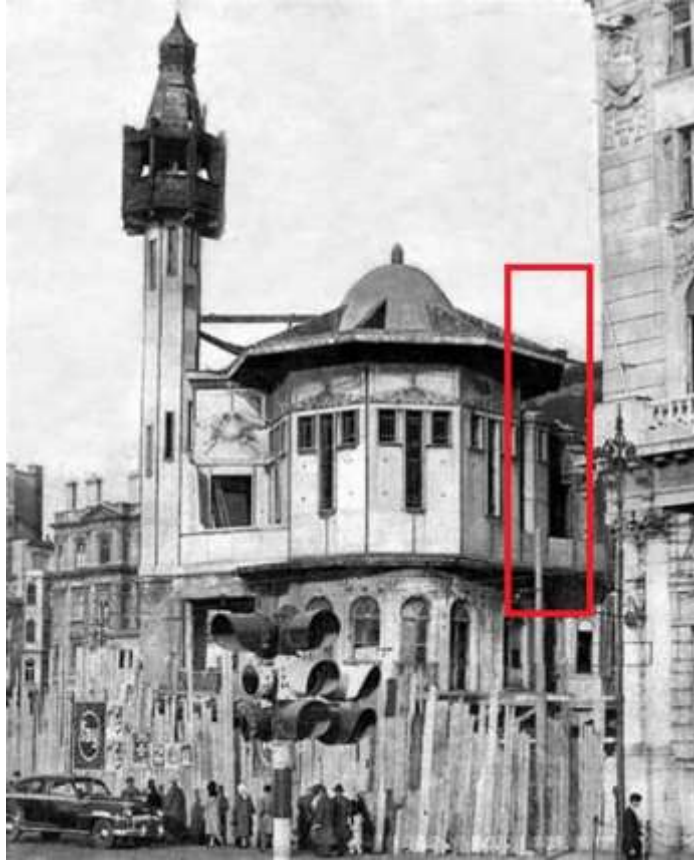
Ancak bu yerleşimin, mihrabın önünü kapatacağından uygulanmış olması pek olası değildir. Minbere ait yalnızca bir çizim paftası vardır (Şekil 21). D'Aronco'nun ölçü, malzeme bilgilerinin detaylıca işlendiği diğer çizimlere karşın minber yan görünüş çiziminde herhangi bir ölçü ya da kot bilgisi yer almaz. Çizimde minberin yan aynalığında ardışık üç kemer ve stilize yaprak bezemeleri bulunmaktadır.

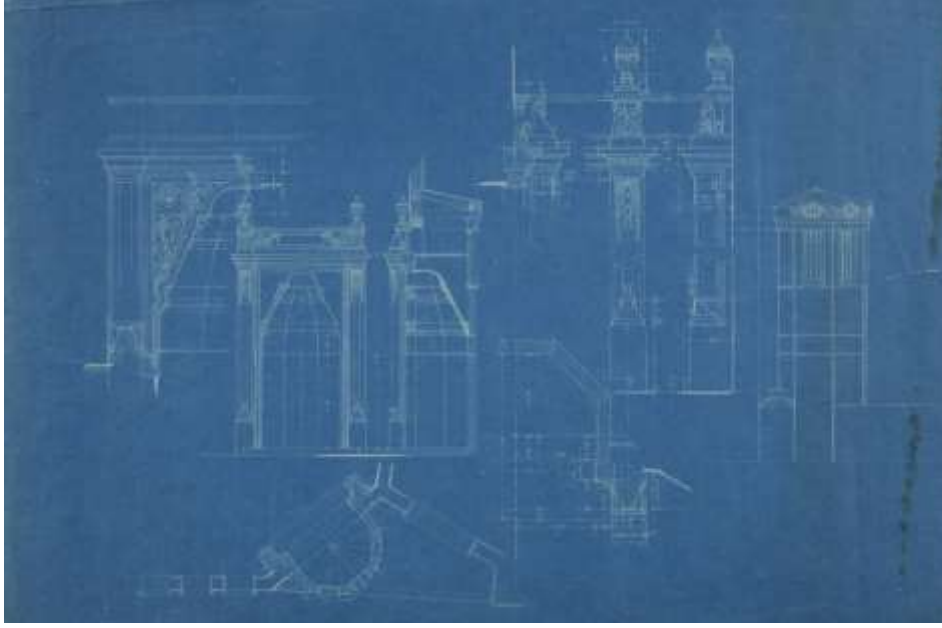
Şekil 17 Cami kat planı (Udine Kent Müzesi Arşivi).

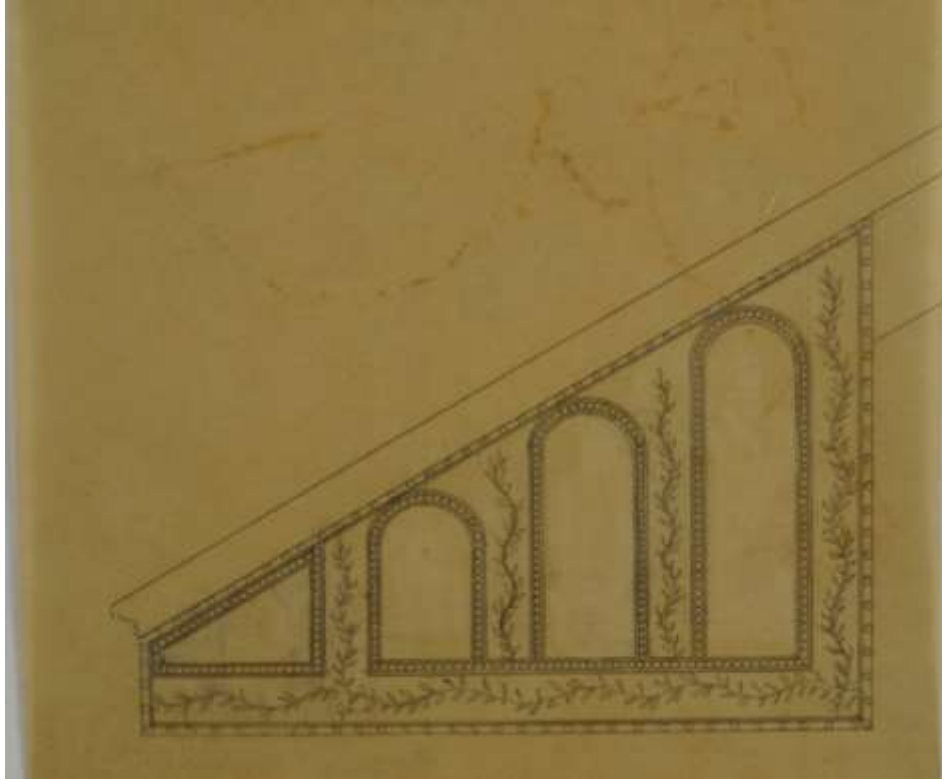
Şekil 18 Konumu değiştirilen mihrap nişi (Udine Kent Müzesi Arşivi).

Şekil 19 Karaköy Camisi mihrap duvarı ([Fotoğrafçı bilinmiyor]. (1958). Levent Civelekoğlu blog sayfası.

Şekil 20 Mihrap plan, kesit ve görünüşleri (Udine Kent Müzesi Arşivi).

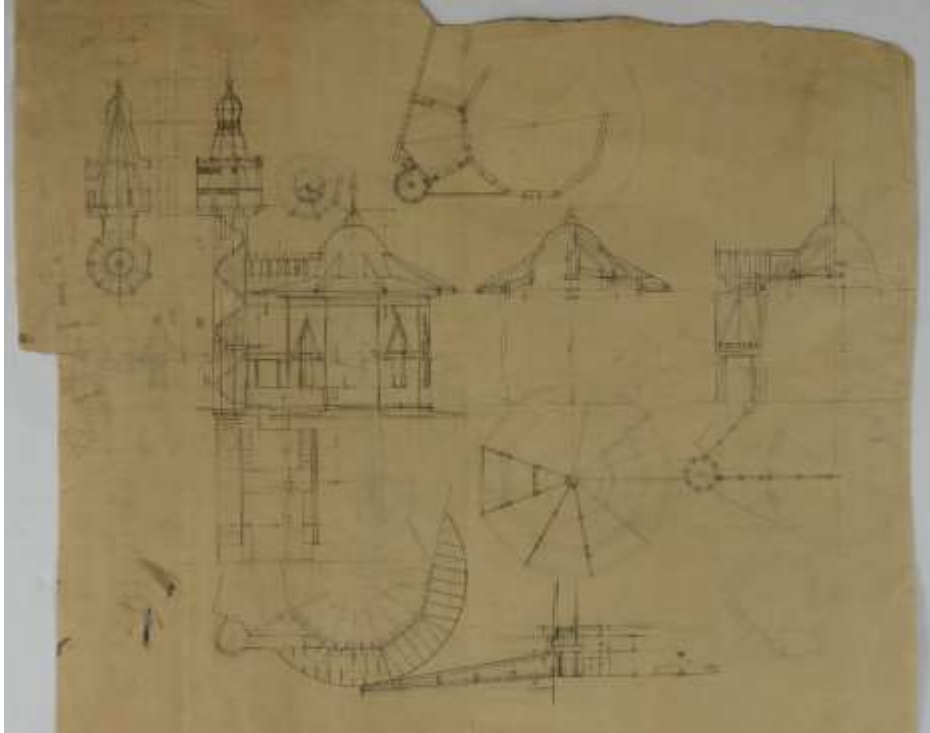

Şekil 21 Minber yan görünüşü (Udine Kent Müzesi Arşivi).

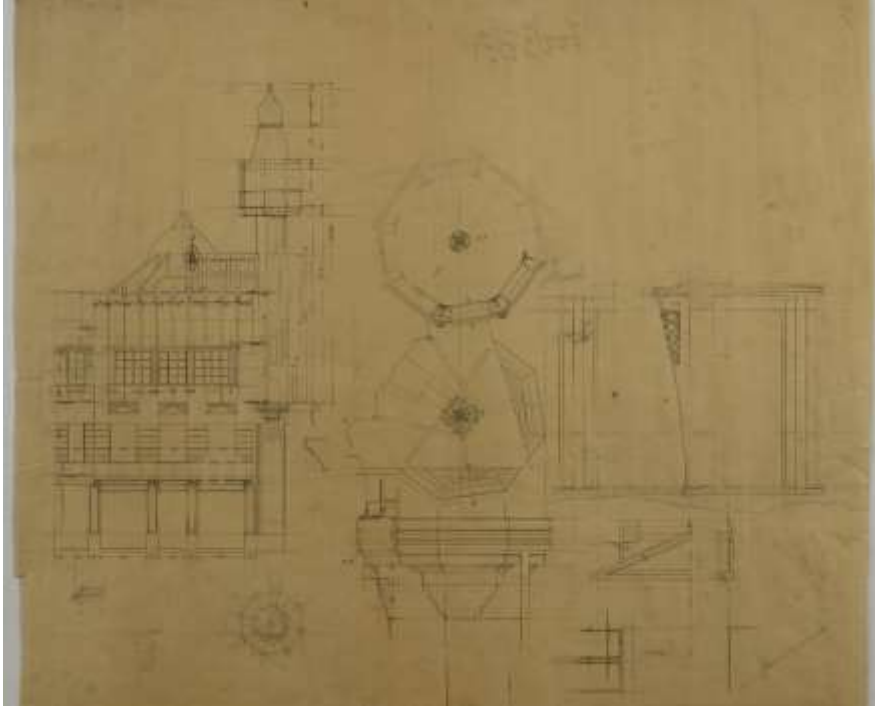
3.3 Minare

Karaköy Camisi'nin minaresi de tıpkı ibadet mekânı gibi çokgen biçimlidir. Sekizgen gövdesi dükkân katları bittikten sonra yükselmeye başlar. Çizimlere göre (Şekil 22) zemin kotundan şerefenin altına kadar 1015cm yüksekliğinde, şerefe ise alem hariç 720cm yüksekliğindedir. Sekizgen minarenin iç teğet çemberinin çapının 175cm olduğu okunmaktadır. Çizimlerden minarenin ahşap konstrüksiyon olarak inşa edildiği anlaşılan minarenin gövdesi mermer kaplanmıştır. Minarenin merkezinde şerefeye ulaşan sarmal merdivenin mesnetlendiği 20cm-21cm kesitli ahşap ve metalden oluştuğu anlaşılan kompozit bir düşey yapı elemanı vardır. Sarmal bir merdivenle şerefeye çıkılan minarenin 72cm genişliğindeki her bir kenar yüzeyinde kademeli olarak uzun ince pencereler açılmıştır (Şekil 23). Çizimlerde ve fotoğraflarda her bir ayrıntı birleşim noktasının minare boyunca, bronz kaplanmıştır (Şekil 24). Şekil 25'te ahşap konstrüksiyon minare gövdesi üzerine çivi aracılığıyla mermer kaplama detayı görülmektedir.

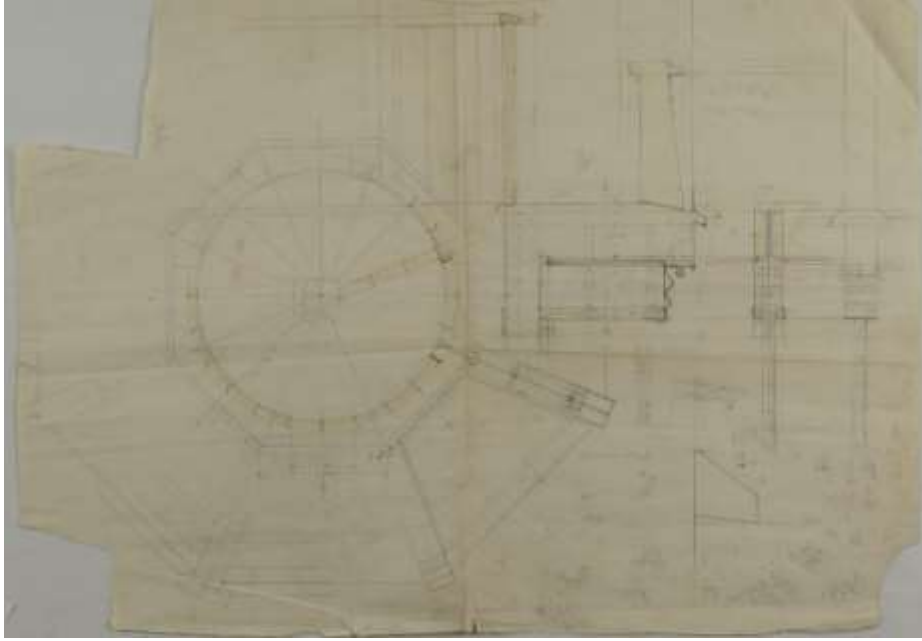
Ahşap konstrüksiyon şerefesi de tıpkı minare gibi sekizgendir ve üzeri yine sekizgen bir saçakla örtülmüştür. Saçağın merkezinden minarenin sekizgen külahı yükselir. Şerefeye ait kesitten (Şekil 24) külahın da ahşap konstrüksiyon olduğu anlaşılmaktadır. Külahın her bir diliminin üzerinde girland bezemeler vardır (Şekil 26). Külah, 270cm uzunluğunda en üstünde hilal olan eğrisel formda bir alemle biter (Şekil 27).

Şekil 22 Minare plan ve görünüşü (Udine Kent Müzesi Arşivi).

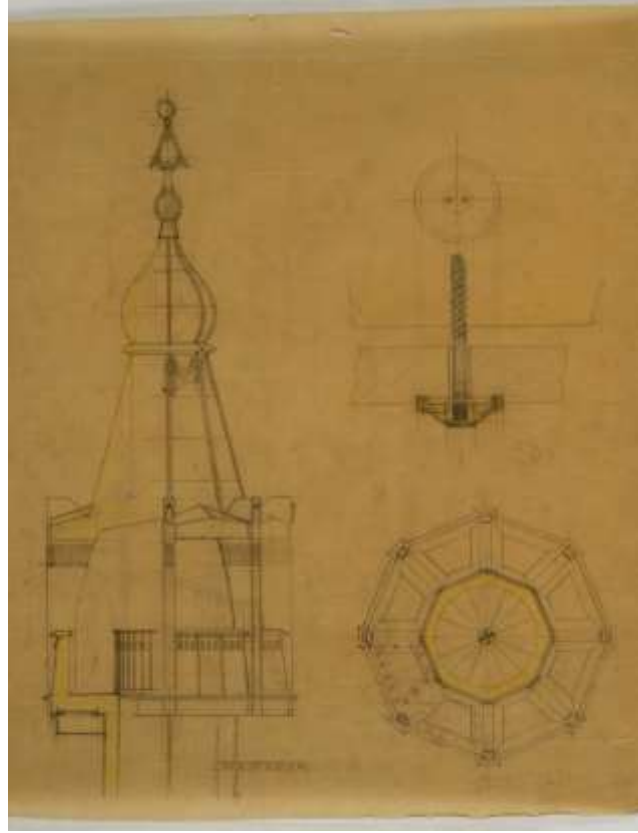

Şekil 23 Minare, kubbe ve çokgen ibadet mekânı kesitleri. Bu kesitte aynı zamanda, D'Aronco'nun cami için T pencere yerine farklı bir form denediği görülmektedir (Udine Kent Müzesi Arşivi).

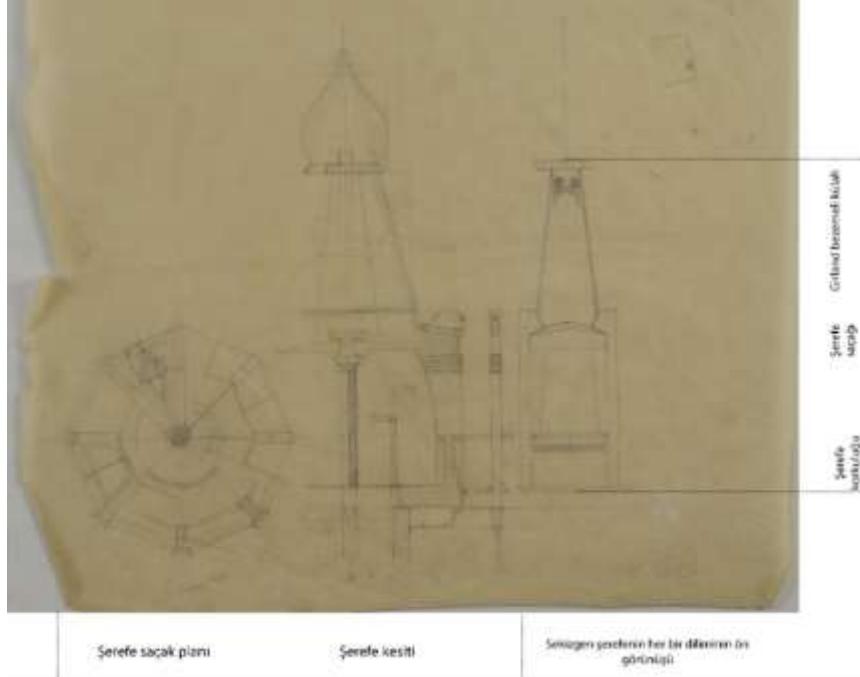

Şekil 24 Minare planı ve şerefe korkuluk kesiti. Mimar, ahşap malzemeyi sarı renkle; mermer malzemeyi kırmızı renkle ve metal malzemeyi mavi renkle göstermiştir. Minare planında çokgen ayrıtların dışındaki düşey bronz kaplama gösterilmiştir. (Udine Kent Müzesi Arşivi).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Şekil 25 Şerefe kesit perspektifi, sağda şerefe saçak planı görülmektedir. En üstte ahşap mermer birleşim detayı çizilmiştir. (Udine Kent Müzesi Arşivi).

26 Şerefe detayları, sırasıyla; şerefe saçak planı, külah kesiti ve sekizgenin her bir illeninin ön görünüşü (Udine Kent Müzesi Arşivi).

Şekil 27 Galata Köprüsü'nden Karaköy Camisi'ne bakış [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (1938)
(Eski İstanbul Fotoğrafları Arşivi).

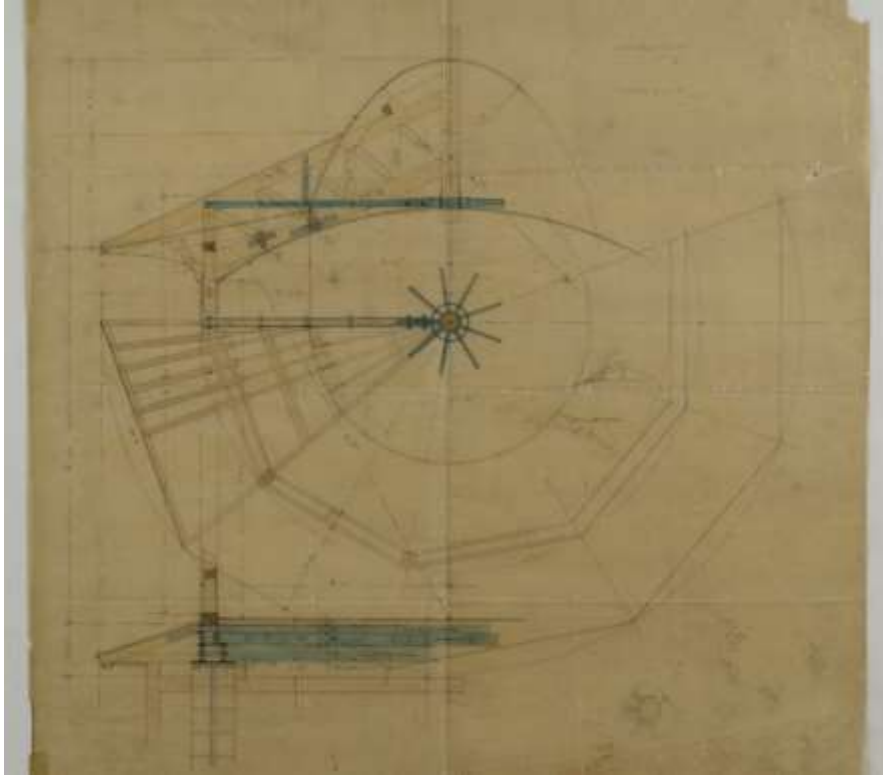
ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

3.4 Kubbe

Karaköy Camisi'nin üzerinde çapı 490cm, yüksekliği 350cm olan (Şekil 23) merkezi küçük bir kubbe yer alır. Çizimlerden ahşap konstrüksiyon olduğu anlaşılan kubbe (Şekil 28), çokgen ibadet mekanının merkezinde yer alır. Çokgenin geri kalanı kubbe eteğinden saçak ucuna dek tek yöne eğimli çatılarla örtülmüştür. Bu dokuz dilimli çatı örtüsü 150cm uzunluğunda bir saçakla daha da genişler. Her bir çatı diliminin arasındaki ahşap makaslar, kubbenin merkezindeki düşey yapı elemanına saplanır (Şekil 29). Kubbenin üzerinde, minarede olduğu gibi hilalle biten eğrisel biçimli 275cm uzunluğunda bir alem (Şekil 30) yer alır.

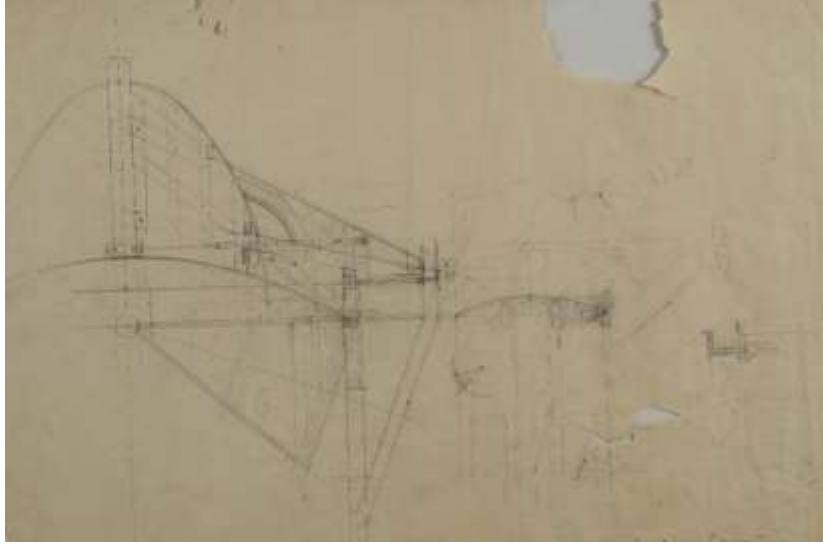
D'Aronco'nun çizimleri arasında kubbenin ve dilimli çatı örtüsünün iç yüzeyine benzer bir çizim (Şekil 31) bulunmaktadır. Bu paftada Art Nouveau üslubu bezemelerde en çok tercih edilen gül ve yapraklardan oluşan bir süsleme görülmektedir. Ancak caminin iç mekanına ait herhangi bir fotoğrafa ulaşamadığından üst örtünün iç yüzeyinde bir bezeme olup olmadığı tespit edilememiştir.

Kat yüksekliği 6 metre olan çokgen ibadet mekânı haricinde daha alçak kotta biten diğer birimler kırma çatıyla örtülmüştür (Şekil 32).

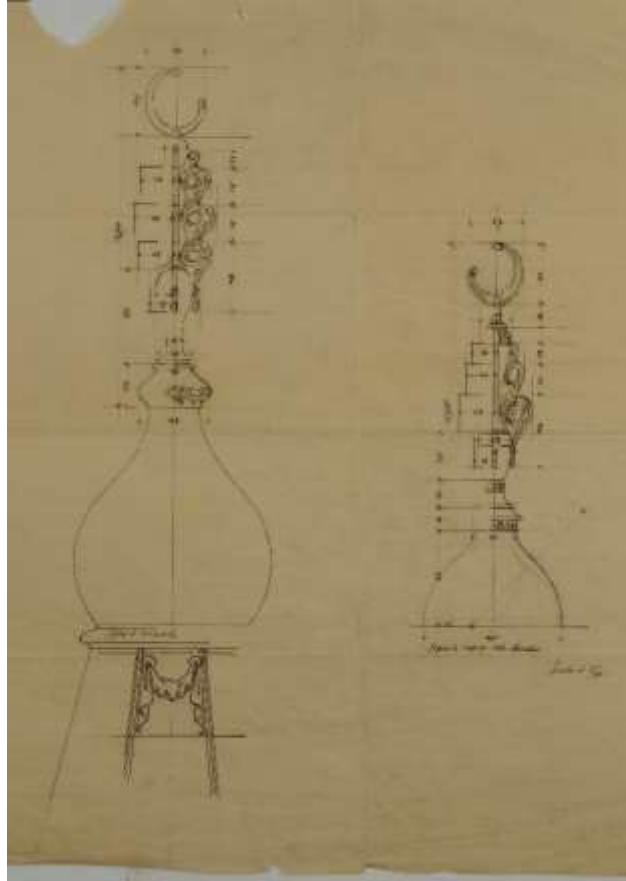

Şekil 28 Kubbe ve dokuzgen çatı detayı (Udine Kent Müzesi Arşivi).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

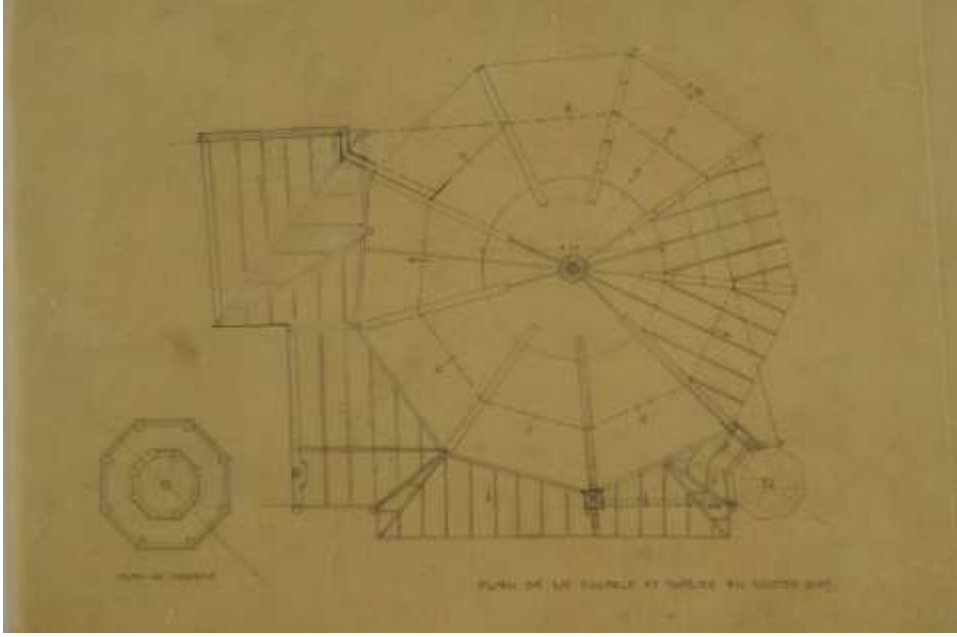

Şekil 29 Kubbe iskelet detayı (Udine Kent Müzesi Arşivi).

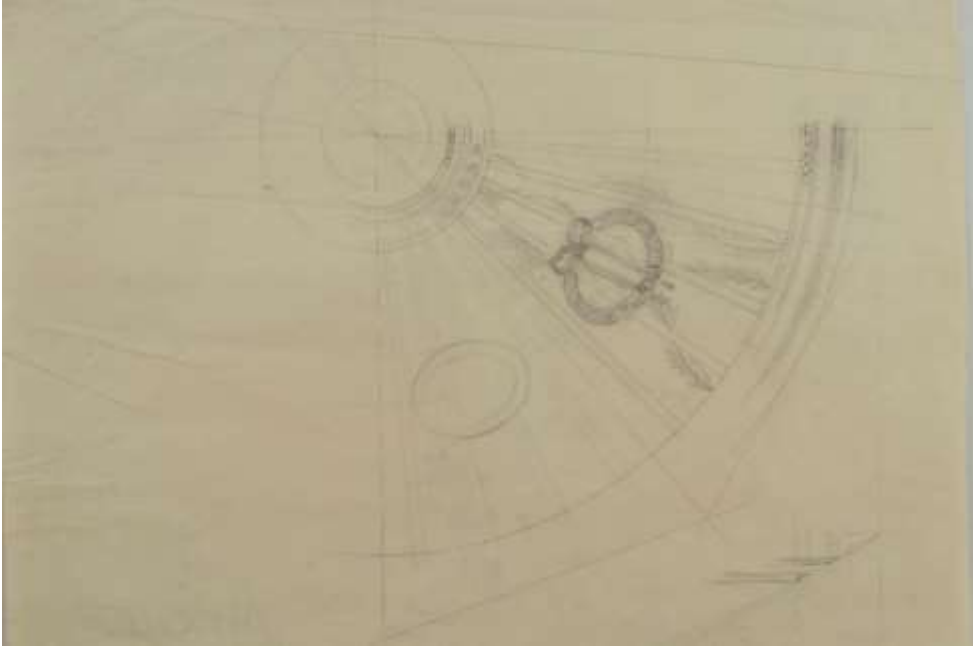

Şekil 30 Kubbenin alemi (sağda) ve minarenin alemi (solda) (Udine Kent Müzesi Arşivi).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Şekil 31 Çokgen mekânın üst örtü yüzeyine uygulandığı düşünülen bezeme (Udine Kent Müzesi Arşivi).

Şekil 32 Ana ibadet mekânı ve diğer birimlerin üst örtü planı (Udine Kent Müzesi Arşivi).

3.5 Cepheler ve Bezemeler

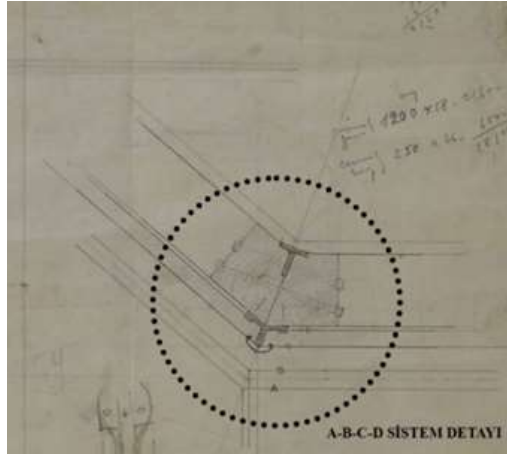
Çokgen cami kütesinin dış duvarları, çizimlerden 4cm kalınlıkta olduğu anlaşılan mermerle kaplıdır (Şekil 34). Mermerler duvar yüzeyine çiviler aracılığıyla tutturulmuştur (Şekil 33). Çokgenin ayrıtlarının birleşim yerleri kat yüksekliği boyunca bronzla kaplanmıştır. Caminin kullanıldığı dönemde çekilen fotoğraflarından Şekil 16 ve Şekil 17'deki perspektiflerdeki yoğun bezeme programının sonradan değiştirilip daha sade bir şekilde uygulandığı anlaşılmaktadır (Şekil 35).

Çokgen ibadet mekânının meydana bakan kenar yüzeylerinde üçlü pencere grupları yer alır. Şekil 16 ve Şekil 17'deki perspektiflerde ters T olarak görülen pencereler düz T biçiminde uygulanmıştır.

Pencerelerin üzerinde ve cephedeki birkaç yerde kıvrımlı Art Nouveau bezemeler yer alır. T pencerelerin üzerinde floreal bezemeli üçgen alınlıklar bulunmaktadır (Şekil 35). Minare ve balkon kesişiminde, minare duvarına bitişik yaklaşık 256cm yüksekliğinde ve tabanı 96cm genişliğinde saksı içinde küçük bir ağaç motifinin olduğu yapı elemanı vardır (Şekil 36). Bir diğer bezeme ise meydana açılan balkonun kapısının üzerinde yer alır. Kelebeği anımsatan bu simetrik bezemenin yanlara açılan iki kolu arasında kitabe yeri olduğu izlenimi veren bir alan bulunmaktadır. Ancak bu alanın açık bir şekilde görülebildiği bir fotoğrafa rastlanılmadığından kitabe olup olmadığı tespit edilememiştir.

Art Nouveau üslubuyla inşa edilen caminin girişinin de yer aldığı kuzey cephesi hem Art Nouveau hem de neoklasik üslup özellikleri taşır (Şekil 37). Zemin katta dükkanların geniş giriş kapıları yer aldığından, bu katta sadece taşıyıcı duvar/kolonların üzerinde Art Nouveau üslupta küçük bezemeler yer alır. Birinci normal kat (dükkan katı) ise neoklasik üsluba uygun kesme taş duvar örgüsü ile kaplanmıştır. Klasik düzende açılan pencerelerin her birinin üzerinde üçgen alınlıklar yer alır. Cami katında ise pencere genişlikleri değişmiştir. Demir ızgaralı üç pencerenin üzerinde üç saçak vardır. Bu saçaklar stilize bitki motifleriyle süslenmiş duvara bitişik payandalar aracılığıyla taşınır (Şekil 36). Yapının kuzey duvarı çokgen caminin saçak ucu hizasına kadar yükseltildiğinden dışarıdan kırma çatı görülmez. Duvarın bitişi küçük dikdörtgen prizmalardan oluşan bir bezemeyle vurgulanmıştır.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

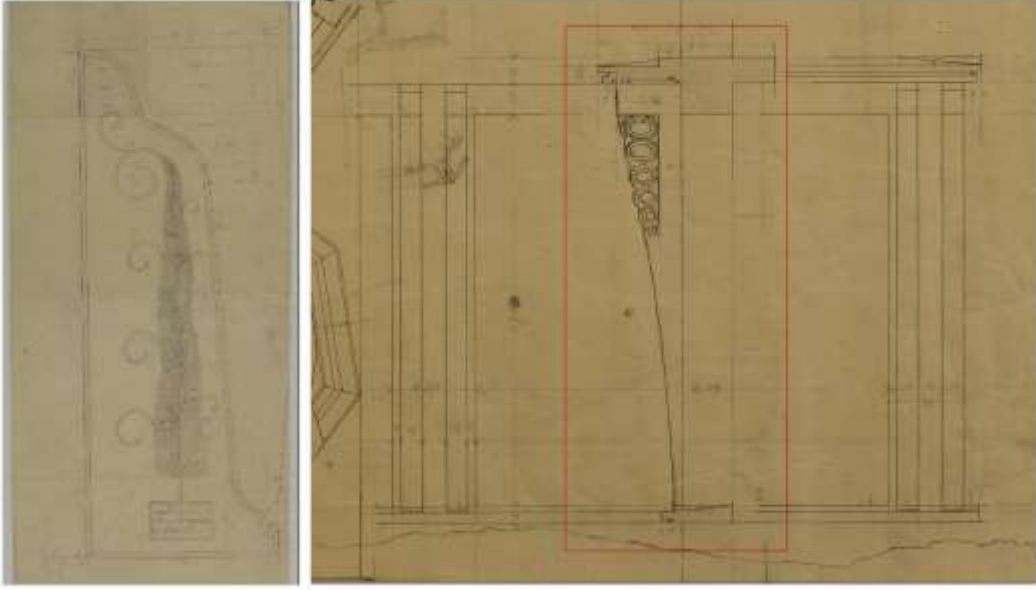
Şekil 33 Cami dış duvar detayı (Udine Kent Müzesi Arşivi).

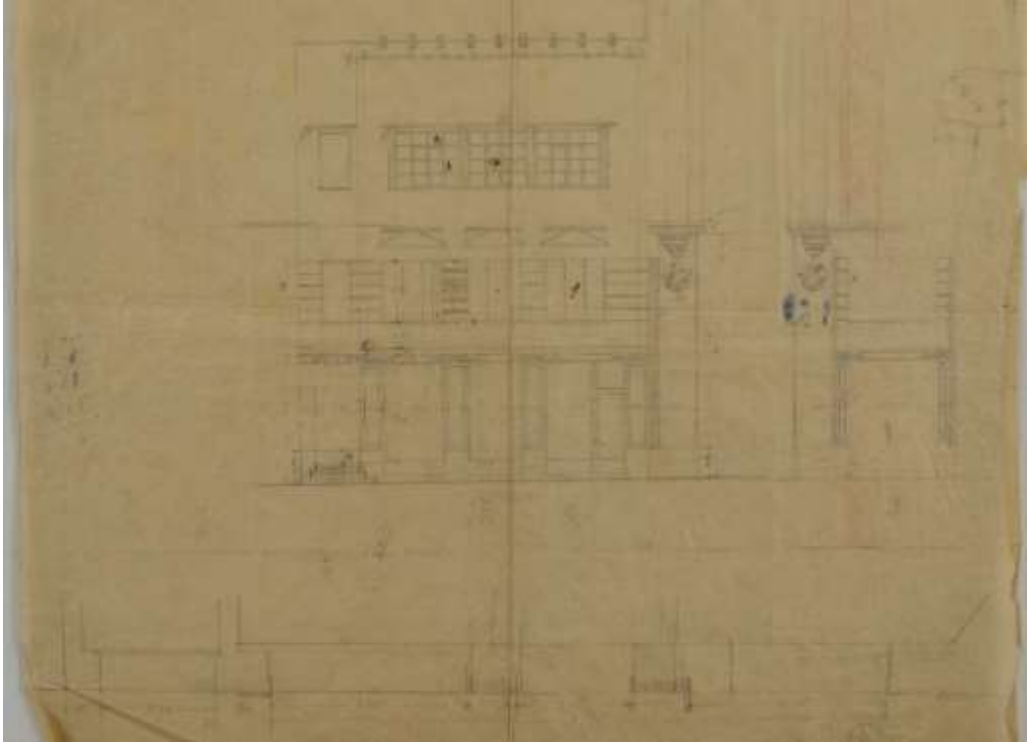
Şekil 34 A-B-C-D sistem detayı (Udine Kent Müzesi Arşivi).

Şekil 35 Karaköy Camisi, 1950'ler [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (t.y.). KOD: TSOH014, Söylemezoğlu Ailesi Arşivi, Salt Araştırma, İstanbul.

Şekil 36 Minare bitişiğindeki bitki motifi (solda), cami katındaki pencere üzerindeki saçakların ve onları taşıyan bezemeli payandaların yan görünüşü (sağda) (Udine Kent Müzesi Arşivi).

Şekil 37 Kuzey (cami giriş) cephesi (Udine Kent Müzesi Arşivi).

4. Caminin Yıkımı

Karaköy Meydanı'nın (Şekil 38) genişletilmesini öngören ilk çalışma Henri Prost'un hazırladığı Beyoğlu – Galata – Karaköy – Tophane, 1/500 ölçekli Nazım Planıdır (Şekil 39). Prost'un 29 Haziran 1940 tarihli imzasının olduğu imar planının üzerinde 3 Aralık 1940 tarihli İstanbul Belediyesi Umumi Meclis onayı ve 18 Mart 1942 tarihli Yapı ve İmar İşleri Reisi'nin onayı da bulunmaktadır. Planda Karaköy Camisi ve Havyar Han'ın bulunduğu yapı adaları genişletilen yola katılmış, Komisyon (Borsa) Han'ın yapı adası yoldan geri çekilmiş, Seyr-i Sefain (Vagon Li) Binası'nın bulunduğu yapı adası 1 nolu otomobil durak yeri olarak gösterilmiştir. Ziraat Bankası Binası üzerinde "Tahakkuk edecek. Mubrem bir luzum üzerine kaldırılacak" ibaresi, Yeraltı Camisi'nin üzerinde ise "üst kısmı açılacak ve yeşil teras halinde Tanzim edilecek" ibaresi yer almaktadır (Şekil 40).

Zeki Sayar (1956:49), Karaköy sokağının¹⁵ Prost Planı'na göre açılması için ilk girişimin 1946 senesinde, ikincisinin de 1952 senesinde yapıldığını söylemiştir. Her iki girişim de bölgedeki dükkanların tahliye edilmesinde çıkan sorunlar sebebiyle sonuçlanmamıştır (Sayar, 1956:50)

İstanbul'u planlamak üzere 1937 senesinde Türkiye'ye davet edilen Fransız şehir plancı ve mimar Henri Prost'un ilk master planı on beş yıl boyunca uygulanmıştır. Prost'un kontratı 1950 yılına kadar devam etmiş, genel seçimlerin ardından yerel seçimleri de kazanan Demokrat Parti tarafından 1936 senesinden beri İstanbul'da yaşayan Prost'un görevine son verilmiştir (İpek Akpınar, 2015:86). Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte İstanbul'un imarında ikinci dönem başlamış Prost Planı revize edilerek İstanbul'un planlanması işinde Müşavirler Heyeti¹⁶ görevlendirilmiştir. 1950-1956 yılları arasında Prost Planı'nın revizyonu Türk uzmanlarca devam ettirilmiştir (Tekeli, t.y.:99).

Bu revize planlardan biri olan "Beyoğlu Ciheti Nazım Planı" 16 Ekim 1953 tarihinde Genel Meclis tarafından kabul edilmiş ve 17 Şubat 1954 tarihinde Bakanlıkça onaylanarak yürürlüğe girmiştir (Şekil 41). Bu plan Prost Planı'nı tamamen değiştirmemiş, başlıca iki değişiklik yapılmıştır. İki Prost Planı'nda uygulamaya geçmesinin imkânsız olduğu açığa çıkan yerlerin değiştirilmesi, ikincisi ise planlama sahasının büyütülmesi¹⁷ olmuştur.

¹⁵ Zeki Sayar (1956:50), sokak ifadesinin kullanmasının nedenini 1948 senesinde İstanbul Belediyesi'nde geçen bir müzakereyle açıklamıştır: "Bu tarihte Karaköy'ün açılması için, Mecliste yapılan müzakereler sırasında, Karaköy meydanı diye bahsedilirken, bir üye, burasının meydan değil, bulvar bile olmadığını, ancak sokak ile adlandırılabilceğini söylemiş ve Meclis de Karaköy'ün açılmasına karar vermişti".

¹⁶ Müşavirler Heyeti'ni oluşturan grup içerisinde yer alan Mimar Kemal Ahmet Aru, Mimar Mühendis Mukbil Gökdoğan, Mimar Cevat Erbel, Mimar Emin Onat Belediye İmar Müdürlüğü'nde belediye çalışmalarını yürütmekle görevlendirilmişlerdir. İstanbul'un imarı konusunda 1952-1956 yılları arası "Müşavirler Heyeti" dönemi olarak adlandırılır (Tekeli, t.y.:99).

¹⁷ Plan alanı 3400 hektara çıkartılarak iki kat büyütülmüştür. Kağıthane deresini izleyen belediye sınırı, Sütlüce, Halıcıoğlu, Hasköy, Kasımpaşa, Karaköy, Beşiktaş, Ortaköy, Kuruçeşme, Bebek, Etiler, Levent, Mecidiyeköy ve kuzeyde belediye sınırları içerisinde olan alanlar planlamaya dahil edilmiştir. Salıpzarında yapılması tasarlanan limanın planları Bayındırlık Bakanlığı'ndan alınarak plana aynı şekilde işlenmiştir. Bu planda Prost'un öngördüğü Taksim ve Karaköy'ü direkt bağlayan tünelli viyadüklü yola yer verilmemiştir (Tekeli, t.y.:100).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Azapkapı-Tophane Tafsilat Planı'nda (Şekil 42) Karaköy Meydanı yeniden düzenlenmiştir. Bu alanda inşa edilecek çok katlı binaların parsel genişliğinin en az 12metre olma koşulu getirildiğinden tevhid işlemlerinin gerçekleşmesini gerekecektir. Komisyon, Karaköy Meydanı düzenlemesi için Belediyenin Borsa Han'ı satarak kaynak sağlanmasını da önermiştir. Tünel Caddesi ile Tersane Caddesi arasındaki ada kaldırılarak Karaköy-Azapkapı aksında 25-30 metrelik bir yol açılmıştır. Plana göre, Karaköy'den Tophane'ye gidecekler Karaköy Palas'ın önünden geçerek Kemeraltı Caddesi'ni; Tophane'den Karaköy'e gelecekler ise Domuz Sokağı'nı izleyecektir (Tekeli, t.y.:101).

Araştırma kapsamında ulaşılan ve Şekil 42'de gösterilen 10 Ocak 1954 tarihli 1/500 ölçekli Beyoğlu Ciheti planı, İlhan Tekeli'nin (t.y.:101) Azapkapı-Tophane Tafsilat Planı betimlemesiyle örtüştüğünden Şekil 42'deki planın Azapkapı-Tophane Tafsilat Planı olduğu anlaşılmıştır. Prost Planı'nda (Şekil 39) Karaköy Camisi ve Havyar Han'ın bulunduğu yapı adaları yola dahil edilmiştir. Bu planda (Şekil 42) ise bu yapı adaların yerine 21.50m yüksekliğinde bir bina önerilmiştir. Ziraat Bankası yerinde bırakılmış; Seyri Sefain ile postane binalarının bulunduğu yapı adaları yola dahil edilmiştir. Komisyon (Borsa) Han'ın yerine de yüksekliğinin yapılacak etüde göre belirleneceği yeni bir bina önerilmiştir.

İstanbul Belediyesi, 1956 senesinde Galata Köprüsü'nün Karaköy'e açıldığı noktada sıkışık trafik problemini çözmek ve Karaköy-Tophane aksında yeni açılacak Kemeraltı Caddesi'nin bu meydanla bağlantısını sağlamak amacıyla Karaköy Meydanı'nı genişletme çalışmalarına başlamıştır. Meydanı genişletmek için yapılan istimlaklerden hemen öncesinde meydan ve meydanın sınırlarını çevreleyen yapıların son durumu Şekil 43 ve Şekil 44'teki 1948 tarihli Suat Nirven haritalarında görülmektedir.

Şekil 38 Yıkımlardan önce Karaköy Meydanı [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (1947). Eski İstanbul Fotoğrafları Arşivi).

Şekil 39 Prost, H. (Kartograf). (1940). Beyoğlu-Galata-Karaköy-Tophane 1/500 ölçekli Henri Prost Nazım Planı (İBB Atatürk Kitaplığı, Demirbaş: Hrt_009415).

Şekil 40 Prost, H. (Kartograf). (1940). 1/500 ölçekli H. Prost imzalı Nazım Planında Karaköy Meydanı [Harita]. (İBB Atatürk Kitaplığı, Demirbaş: Hrt_009415).

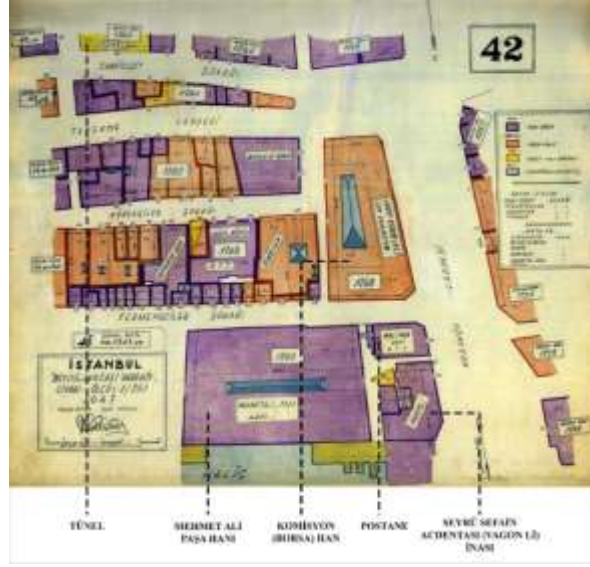

Şekil 41 (Kartograf). (1954). 17 Şubat 1954 tarihli Beyoğlu Ciheti Nazım Planı, bu plan 16 Ekim 1953 tarihinde genel meclis tarafından kabul edilmiştir [Harita]. (Erişim adresi: https://www.researchgate.net/figure/1-5000-scale-Beyoglu-master-plan-with-17-02-1954-as-the-approval-date-10_fig15_322595360).

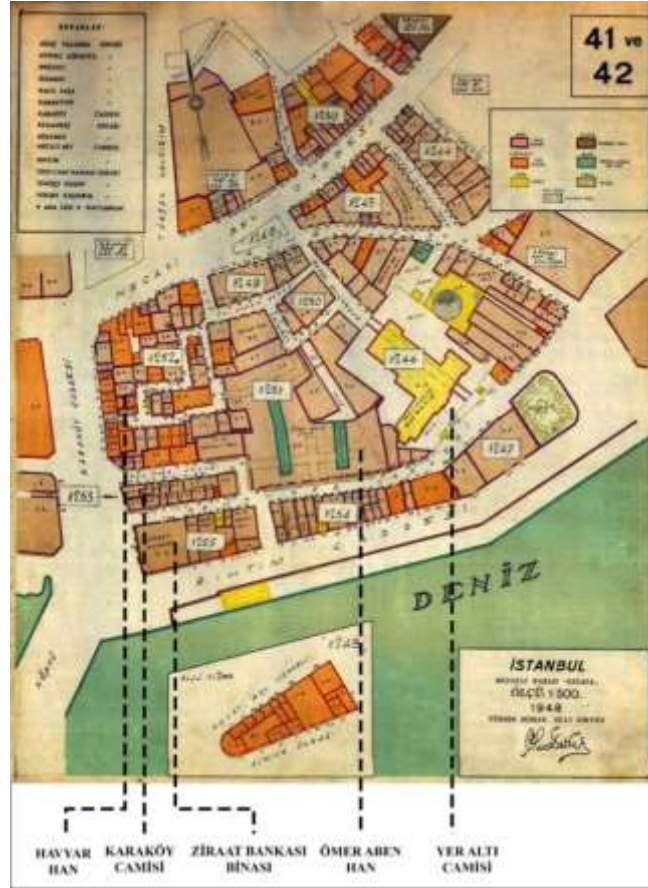

Şekil 42 (Kartograf). (1954) Tophane-Azapkapı 1/500 ölçekli Tafsilat Planı, planın üzerinde sağ alt köşede 10 Ocak 1954 tarihi okunmaktadır (Salt Araştırma, Kod:AHANBPL005)

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Şekil 43 Nirven, S. (Kartograf). (1948) Suat Nirven Haritası'nda Karaköy Meydanı'nın batısı [Harita]. Erişim adresi: [URL-2](#).

Şekil 44 Nirven, S. (Kartograf). (1948) Suat Nirven Haritası'nda Karaköy Meydanı'nın doğusu [Harita]. Erişim adresi: [URL-3](#).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Araştırma kapsamında Karaköy Camisi'nin istimlak kararına¹⁸ ulaşılammamıştır. Bu sebeple Karaköy Camisi'nin yıkım süreci dönemin gazete haberlerinden ve döneme ait fotoğraflardan takip edilerek aktarılmıştır.

Bununla beraber mimar Behçet Ünsal'ın 1969 senesinde "*İstanbul'un İmarı ve Eski Eser Kaybı*" başlıklı bir yazısından¹⁹ Karaköy Camisi'nin hükümet ya da belediye tarafından yıkılmasının teklif edildiği öğrenilmektedir. Ünsal (1969:7) metninde, kendisi de Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunda bulunduğu 1958 sıralarında hazırlamış oldukları iki liste yayınlamıştır. İlk listede (Şekil 45) o zamanki hükümet ve belediyece yıkılması teklif olunup yıkılmasına veya nakline karar verilen yapılar; ikinci listede (Şekil 46) ise yıkılması istenip de Kurulca korunmasına karar verilen yapıların isimleri yer alır. Ünsal, "*Bu liste dışında kalan yapıların akıbetinin ise kendi başına terkedilmiş*" bulduklarını söylemiştir. Karaköy Camisi ve yirmi dokuz yapı bu listelerden ilkinde yer alıp, ikincisinde yer almamıştır.

Yeni Sabah Gazetesi'nin 30 Nisan 1958 tarihli haberinde (Şekil 47) Kemeraltı Caddesi ve Domuz Sokağı arasındaki yapı adasının yıkımları tamamlanmak üzereyken çekilen fotoğrafta Havyar Han, Karaköy Camisi ve Ziraat Bankası'nın üzerine çarpı işaretleri çizilmiştir. Haberdan ilerleyen günlerde bu adaların da istimlak edileceği ve yapıların yıkılacağı anlaşılmaktadır.

28 Ağustos 1958 tarihli Yeni Sabah Gazetesi'nin haberinde Karaköy Camisi'nin istimlak edileceği tarih bildirilmiş: "*Karaköy meydanında camiin bulunduğu adanın yıkılmasına ise 6 Eylülde başlanacaktır*". Yeni Sabah Gazetesi'nin 5 Eylül 1958 tarihli haberinde de "*Bunlardan başka Karaköy'de Küçük Camiin bulunduğu 16 binadan müteşekkil adanın yıkma ameliyesine ise bugünlerde başlanacaktır*" denilmiştir.

Yeni Sabah Gazetesi'nin 8 Eylül 1958 tarihli haberinde (Şekil 48) de Karaköy Camisi'nin istimlakıyla ilgili detaylar yer almaktadır: "*Karaköy meydanındaki cami birkaç güne kadar istimlak edilecektir. Camiin istimlakine büyük bir ihtimam gösterilecek, taşları numaralanacak ve aynı cami Büyükadanın bir köşesinde bütün güzelliğiyle yer alacaktır*". Caminin tescilli olmamasına (Batur, 2003:457) karşın taşınması endişe yaratmış olacak ki başka bir yerde tekrardan inşa edilmesi için parçalarının numaralandırılmasına karar verilmiştir.

¹⁸ İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne 6 Haziran 2023 tarihli bir dilekçeyle bizzat başvurularak Karaköy Camisi'nin yıkımına ilişkin bilgi ve belgeler - meclis kararı, encümen kararı, yıkım mazbatası, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakfı mütevellisine yapılan tebliğ, Anıtlar Kurulu ya da Vakıflar Genel Müdürlüğü gibi diğer kurumlarla yapılan yazışmalar vb. - talep edilmiştir, ancak dilekçeye verilen cevaplardan caminin yıkımıyla ilgili herhangi bir resmi belgeye ulaşılammamıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü yetkilileriyle 18 Ekim 2022 tarihinde bizzat yapılan görüşmelerde Karaköy Camisi'ne ait bir dosyanın olmadığı söylenmiştir. 18 Mayıs 2023 tarihinde bizzat yapılan bir diğer görüşmede Fatih'te Merzifonlu Vakfı'na bağlı Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camisi'nin dosyasının olduğu ancak Karaköy Camisi'nin dosyasının olmadığı öğrenilmiştir. Dolayısıyla yıkım kararına, caminin sökülen parçalarının nakliyesine veya kime teslim edildiğine dair resmi bir belgeye ulaşılammamıştır.

¹⁹ ÜNSAL, B. (1969). İstanbul'un imarı ve eski eser kaybı. Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri Dergisi, s.6-60. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

(LİSTE I)

- 1 Abdi Efendi Mescidi — Üsküdar
- 2 Şeyh Nasuh Tekke ve Camii — Üsküdar.
- 3 Selçuk Hatun Camii — Aksaray, Taşkasaap
- 4 Camcı Ali Camii — Vezneciler
- 5 Zeytuni Camii — Unkapanı, Yavuz Sinan Mahallesi
- 6 Nalçacı Camii — Üsküdar, Tabaklar Mahallesi
- 7 Tavası Süleyman Ağa Camii — Kumkapı
- 8 Babu Hasan Aleml Camii — Atatürk Bulvarı civarı
- 9 Çavuş Başı (Civi Limanı) Camii — Tophane
- 10 Süheyl Bey Camii — Salıpazarı
- 11 Perizat Hatun Camii — Fındıklı
- 12 Mimar Ayas Camii — Sarayhane Başı
- 13 Camcılar (Gareba Hüseyin Ağa) Camii — Aksaray
- 14 Ereğli Camii — Şehremini
- 15 Hacı Kadın (Hızır Bey) Camii — Atatürk Bulvarı
- 16 Akbaba (Mehmet Efendi) Camii — Fatih
- 17 Çakır Ağa Camii — Namık Kemal Caddesi
- 18 Himmetzade (Karnalılar Ahmet Efendi) Tekke Mescidi — Üsküdar
- 19 Zembilli Ali Efendi Mahdumu Fazıl Efendi Camii — Yeniköy
- 20 Osman Reis Camii — Tarabya, Boğaziçi
- 21 Sebilli Mescid — Mahmut Paşa
- 22 Zembilli Ali Efendi Mescidi — Tersane Caddesi
- 23 Merzifonlu Karam Mustafa Paşa Mescidi — Karahüyük
- 24 Kavak İskelesi Mescidi — Selimiye
- 25 Kabatas Çeşmesi — Kabatas
- 26 Emin Ağa Sebilli — Dolmabahçe
- 27 Fındıklı Hamamı — Fındıklı
- 28 Fındıklı Camii Sebilli — Fındıklı
- 29 Humidiye Çesmesi — Tophane
- 30 Sinan Paşa Hamamı — Beşiktaş

Şekil 45 Behçet Ünsal'ın yayınladığı birinci liste, 1958 sıralarında imar faaliyetleri için hükümet ve belediyece yıkılması ya da nakli istenilen yapıların listesi (Ünsal, 1969:7).

(LİSTE II)

- 1 Ağaç Kakan Camii — Koca Mustafa Paşa
- 2 Değirmendere Mescidi — Gülkari Kasrı karşısı
- 3 Nakilbent Camii — Eminönü, İshak Paşa Mahallesi
- 4 Ramazan Efendi Camii — Samatya
- 5 Tarakçılar Camii — Vatan Caddesi
- 6 Çavuşzade Camii — Samatya
- 7 Sultan Selim Medrese Camii — Vatan Caddesi
- 8 Hoca Hayrettin (Uç Mihraplı) Camii — Unkapanı
- 9 Yavuz Er Sinan (Sağacılar) Camii — Unkapanı
- 10 Dolmabahçe Camii Hünkâr Mahfeli — Dolmabahçe
- 11 Mustafa Çavuş Camii — Şehremini
- 12 Sirkeci Mustafa Ağa Mescidi — Siraselviler
- 13 Hidayet Camii — Eminönü
- 14 Abi Çelebi Camii — Bahk Pazarı, Eminönü
- 15 Arpacılar Mescidi — Eminönü
- 16 Mimar Sinan Camii — Fatih, Hoca Uveys Mahallesi
- 17 Çukur Cuma Camii — Firuz Ağa, Beyoğlu
- 18 Kemankes Mustafa Ağa Mescidi — Beyoğlu, Gümrük Sokağı
- 19 Bedrettin Camii — Bedrettin Mahallesi
- 20 Mahmut Çavuş Camii — İstinye
- 21 Kemal Paşa Camii — Genç Türk Mahallesi, Laleli
- 22 Gülmüş Suyu Camii — Eyüp
- 23 Çivizade Camii — Aksaray

Şekil 46 Behçet Ünsal'ın yayınladığı ikinci liste, 1958 sıralarında imar faaliyetleri için hükümet ve belediyece yıkılması istenilip Kurul tarafından korunmasına karar verilen yapıların listesi (Ünsal, 1969:7).

47 Karaköy Camisi'nin de işaretlendiği haber (30 Nisan 1958, Yeni Sabah Gazetesi, İBB Atatürk Kitaplığı).

Aradan yaklaşık beş ay geçmiş bu sürede Yeni Sabah Gazetesi'nin 5 Ocak 1959 tarihli haberinden öğrenildiği üzere Kemeraltı Caddesi kullanıma açılmış ancak Karaköy Camisi'nin parçaları halen adaya nakledilmemiştir. Yeni Sabah gazetesinin 14 Şubat 1959 tarihli haberinde "*Kınalıadaya nakledilmesine karar verilen Karaköydeki Arap Camii'nin sökülün parçalarına hırsızlar musallat olmuştur*" ifadesiyle nakledilecek lokasyonun Büyükkada yerine Kınalıada olarak değiştirildiği ve caminin taşınmayı bekleyen parçalarının ne durumda olduğu anlaşılmaktadır. Haberde Karaköy Camisi yerine Arap Camii adı geçer, ancak Arap Cami – yapım tekniğinin, parçalarının sökülerek nakledilmesine izin vermeyeceği de göz önünde bulundurularak – günümüzde halen yerinde durmaktadır. Karaköy Meydan'ını genişletmeye katkısı olmayacak mesafede bulunan Arap Cami'nin yanlışlıkla adının geçtiği anlaşılmaktadır.

Haberde caminin taşınmayı bekleyen parçaları için duyulan endişe de dile getirilmiştir: "*Bildirildiğine göre, camii'nin çok kıymetli parçalarını Adaya nakletmekte biraz daha gecikildiği takdirde, bina kıymetinden çok kaybedilerek yerine konulmuş olacaktır*". Yine Yeni Sabah Gazetesi'nin 14 Şubat 1959 tarihli haberinde caminin Kınalıada'ya nakledilme masrafının 6-7 bin lira tutacağı bilgisi de verilir. Ayrıca haberde, Adaların tek belediye meclisi azası Ertuğrul Adalı'nın önceki gün Belediye Başkanından caminin bir an evvel nakli için ricada bulunduğu da yazar. Karaköy Camisi'nin yıkılmadan hemen önceki durumu Şekil 49 ve Şekil 50'de gösterilmiştir.

Pantık (2021:314), Belediyenin istimlak kararının 25 Ağustos 1958 tarihli yazıyla²⁰ vakfın mütevellisi Nebil Merzifonluoğlu'na tebliğ edildiğini aktarır.

²⁰ Vakıf mütevellisine istimlak kararının bildirildiği tebliğ yazısına ulaşmak için Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden Ramazan Pantık'la 31 Mayıs 2023 tarihinde telefonla bizzat yapılan

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Vakıflar İdaresi veya mütevellî tarafından caminin istimlak kararına itiraz edilip edilmediği bilinmemektedir. Vakıflar İdaresi yalnızca belirlenen istimlak bedeline itiraz etmiştir. Belediyenin cami ve altındaki dükkânlar için belirlediği istimlak bedeli 122 bin 400 liradır, İdare'nin yaptığı hesaplara göre ise bu bedel 270 bin lira olmalıdır. Belediyenin belirlediği istimlak bedelini itiraz etmeden kabul eden vakıf mütevellisi hakkında fezleke hazırlanmıştır. Fezleke²¹ sonucunda suçlu görülen mütevellî Merkez Tevcih Komisyonu'nun 15 Mart 1960 tarih ve 8/5166 sayılı kararı uyarınca tevliyetten azledilmiştir (Pantık, 2021:314-315).

Şekil 48 Karaköy Camisi'nin taşınma haberi, 8 Eylül 1958 tarihli Yeni Sabah Gazetesi Haberi (İBB Atatürk Kitaplığı, İstanbul, Yer bilgisi.134/73).

görüşmede, bu belgelerin 23/265 numaralı tevliyet kutusunda olduğu ancak bunların dijital erişime açık olmadığı öğrenilmiştir.

²¹ İstimlak bedelini itiraz etmeden kabul eden mütevellî için hazırlanan fezleke; mütevellinin 1954-1959 yıllarına ait hesapları tutmaması ve idareye teslim etmemesi, vakıf akar ve hayratıyla ilgilenmemesi gibi çeşitli gerekçelerle 2762 sayılı Vakıflar Yasası'nın 33. maddesine göre tevliyetten azledilmesi talep edilmiştir. Bunun üzerine Merkez Tevcih Komisyonu'nun 15 Mart 1960 tarih ve 8/5166 sayılı kararı uyarınca tevliyetten azledilmiş, yerine Merkez Tevcih Komisyonu'nun 21 Ocak 1965 tarih ve 16 sayılı kararıyla oğlu Yılmaz Merzifonlu atanmıştır (Pantık, 2021:107-108).

Şekil 49 Havyar Han yıkıldıktan sonra, caminin kuzey (giriş) cephesi tamamen görülebiliyor [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (1958). Salt Araştırma, Ülgen Ailesi Koleksiyonu, Kod:TASUH0975.

Şekil 50 Karaköy Camisi yıkılmadan önce Galata Köprüsü'nden meydana bakış [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (1958). Salt Araştırma, Ülgen Ailesi Koleksiyonu, Kod:TASUH0975.

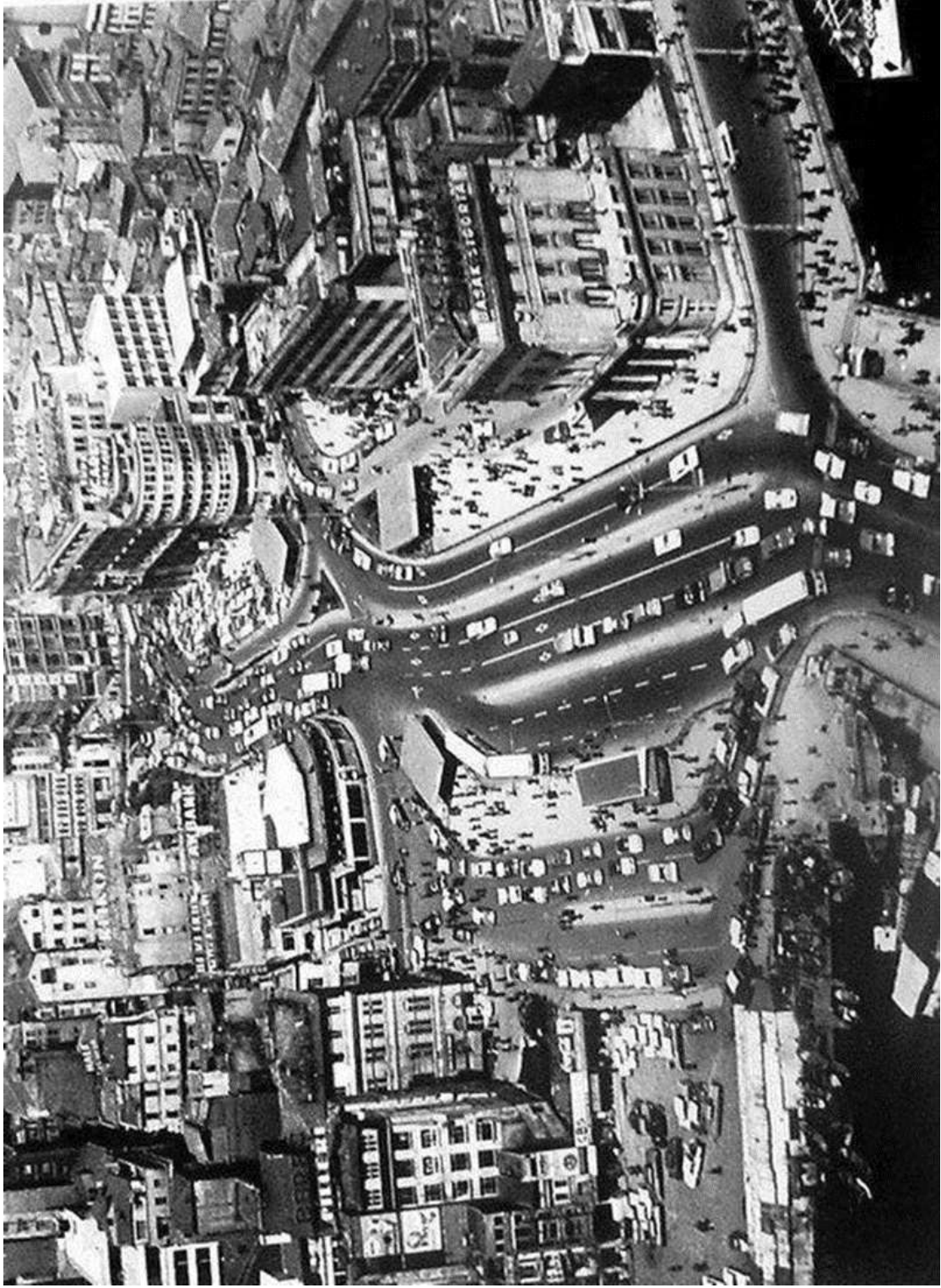
ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Karaköy Camisi yıkıldıktan sonra yeri boş kalmıştır (Şekil 51). Arsası, Şekil 39 ve Şekil 40'ta gösterilen Prost Planı'ndaki gibi yola dahil edilmemiştir. Prost Planı'nın revize edilmesiyle onaylanan 17 Şubat 1954 tarihli Beyoğlu Ciheti Nazım Planının detaylandırılmasıyla hazırlanan ve Şekil 42'de gösterilen Topkapı-Azapkapı Tafsilat Planında cami arsası için öngörülen 21.50m yüksekliğindeki yapı inşa edilmemiştir (Şekil 52). Cami arsası, durak yeri, otopark alanı, alt geçit giriş-çıkışı işlevleriyle düzenlenen kaldırıma dahil edilmiştir (Şekil 53 ve Şekil 54). Günümüzde Karaköy Camisi arazisi halen boştur ve yol kotundan yüksekte (Şekil 55), yakın çevresiyle bağlantısı kopmuş bir yeşil alana dönüşmüştür (Şekil 56).

Şekil 51 Karaköy Meydanı istimlaklerden sonra [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (1961). Eski İstanbul Fotoğrafları Arşivi.

Mimarlık tarihinde önemli bir yere sahip bu değerli yapının bir meydan genişletme çalışması için yıkılması dahi hayli tartışmalı bir karar iken yıkıma gerekçe gösterilen kentsel müdahalenin gerçekleşmemesiyle Karaköy Camisi'nin yıkımı mesleki çevrelerde önemli bir kayıp olarak değerlendirilmiştir.

Şekil 52 İstimplaklerden sonra Karaköy Meydanı, 1964 sonrasındaki şapkalı altgeçitlerle.
[Fotoğrafçı bilinmiyor]. Eski İstanbul Fotoğrafları Arşivi.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Şekil 53 Karaköy Meydanı [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (t.y.). Kemali Söylemezoğlu Kartpostal Arşivi, Salt Araştırma, Kod:AHISTKARA257.

Şekil 54 Karaköy Meydanı [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (t.y.). Kemali Söylemezoğlu Kartpostal Arşivi, Salt Araştırma, Kod:AHISTKARA259.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Şekil 55 Karaköy Meydanı'ndan caminin arazisine bakış [Yazarın fotoğrafı]. (2022).

Şekil 56 Karaköy Camisi arazisinin günümüzdeki durumu [Yazarın fotoğrafı]. (2023).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

5. Caminin Parçalarının Sökümü, Nakliyesi ve Günümüze Ulaşanlar

Karaköy Camisi için 2010 senesinde alınan rekonstrüksiyon kararı vesilesiyle mesleki ve popüler kamuoyunda yapının tarihçesiyle ilgili haberler yayınlanmaya başlamıştır. Bu haberlerde²² caminin parçalarıyla ilgili ortak bir anlatı vardır: Caminin parçaları Kınalıada'ya taşınırken ya da taşındıktan sonra denize batmış, geri kalan birkaç parça ise Kınalıada Camisi'nin (1963) yapımında kullanılmıştır. Bu haberlerin doğruluğunu teyit etmek için 6 Haziran 2023 tarihinde Kınalıada Camisi'ne (Şekil 57) gidilmiş ve bahçesinde Karaköy Camisi'ne ait parçaların olduğu tespit edilmiştir.

Minare duvarına asılmış caminin tarihçesinin yazdığı 29 Mayıs 2009 tarihli bilgilendirme panosunda 1953 senesinde Kınalıada Cami Derneği, cami yapımı için hazırlık yapmaktayken 1958 senesinde Başbakan Adnan Menderes'ten cami yapımı için yardım talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine Menderes de yıkılan Karaköy Camisi'nin parçalarının numaralandırılarak Kınalıada'ya taşınmasını emretmiştir. Bu bilgilendirme panosunda parçaların nakliye esnasında ya da sonrasında kaybolduğuna dair bir bilgiye yer verilmemiştir. Deniz motorlarıyla adaya getirilen Karaköy Camisi'nin parçalarından sadece taş malzemelerin 1963 senesinde inşasına başlanan bugünkü Kınalıada Camisi'nin yapımında kullanıldığı belirtilmiştir. Cami avlusundaki sütun direk, musalla taşı ve diğer tarihi taşlarla cami avlusu duvarındaki beyaz taşların Karaköy Camisi'ne ait olduğu belirtilmiştir.

Şekil 57 Kınalıada Camisi, 1963 senesinde Başar Acarlı ve Turhan Uyaroğlu tarafından tasarlanmıştır [Yazarın fotoğrafı]. (2023).

²² Haberler için bkz: KAPLAN, Sefa (2003). Karaköy Camisi'nin Kayıp İki Taşını Bulabildik, Hürriyet. Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/karakoy-camisi-nin-sadece-kayip-iki-tasini-bulabildik-124236> ;

25 Haziran 2006, Elli Yıl Sonra Hayata Dönen Cami, Haber7, Erişim adresi: <https://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/166273-50-yil-sonra-hayata-donen-cami>;
Haziran 2006, Karaköy'e Yeni Cami, Yenişafak, Erişim adresi: <https://www.yeniasya.com.tr/2006/06/26/haber/h15.htm>.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Kınalıada Cami avlusundaki üçgen biçimli taşın, Karaköy Camisi'nin kullanıldığı döneme ait fotoğraflarla kıyaslandığında T pencerelerin üzerindeki Art Nouveau üslupta bezenmiş alınlıklardan birisi olduğu anlaşılmıştır (Şekil 58). Camiye ait olduğu söylenen floreal bezemeli diğer üçgen parça (Şekil 59) ile sütunun (Şekil 60) Karaköy Camisi'nin iç mekânında kullanıldığı tahmin edilse de herhangi bir iç mekân fotoğrafı olmadığından bu parçaların camiye ait olduğuna dair kesin bir sonuca varılamamıştır. Musalla taşının malzemesi Karaköy Camisi'nde kullanılan mermer malzemedendir (Şekil 610). Taşların üzerindeki yivler (Şekil 62) ve metal kalıntılar (Şekil 63) Karaköy Camisi'nin dış cephesindeki mermer levhalardan dönüştürülmüş olabileceğini düşündürmektedir.

Şekil 58 Karaköy Camisi'nden geriye kalan parça, T pencere üzerindeki Art Nouveau bezemeli alınlık [Yazarın fotoğrafı]. (2023).

Şekil 59 Alınlığın sağında üçgen mermer parça, minarenin üzerindeki bilgilendirme panosunda Karaköy Camisi'ne ait olduğu yazmaktadır [Yazarın fotoğrafı]. (2023).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Şekil 60 Cami avlusundaki mermer sütun, minarenin üzerindeki bilgilendirme panosunda Karaköy Camisi'ne ait olduğu yazmaktadır [Yazarın fotoğrafı]. (2023).

Şekil 61 Cami avlusundaki musalla taşı, minarenin üzerindeki bilgilendirme panosunda Karaköy Camisi'ne ait mermer parçalardan yapıldığı yazmaktadır [Yazarın fotoğrafı]. (2023).

Şekil 62 Musalla taşından detay, mermer levhanın alt yüzeyindeki yivler görülmektedir [Yazarın fotoğrafı]. (2023).

Şekil 63 Musalla taşından detay, musalla taşının ve soldaki mermer basamağın üzerinde metal parça kalıntıları bulunmaktadır [Yazarın fotoğrafı]. (2023).

6. Caminin Rekonstrüksiyon Kararı

İstanbul Büyük Şehir Belediyesi'nin onayladığı 21 Aralık 2010 tarihli Beyoğlu İlçesi Kentsel Sit Alanı 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı, aralarında Karaköy Camisi'nin de olduğu birçok tarihsel yapının rekonstrüksiyonunu önermiştir.

İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 17 Haziran 2010 tarihli ve 3571 sayılı kararında (Şekil 64), 100 ada 5-9-11-13-17-18-19-20 parseldeki Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Cami (Karaköy Camisi) için iletilen fotoğraf, bilgi ve belgelerden yapının 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 6. Maddesinde²³ belirtilen nitelikleri taşıdığı anlaşıldığından korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmesine; anılan yapıların restitüsyon ve rekonstrüksiyon projelerinin Kurula iletilmesine karar verilmiştir.

Rekonstrüksiyon projesinin hazırlanması için 19 Haziran 2012 tarihinde açılan ihaleyi AGS Mimarlık Ofisi kazanmıştır (Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü, 2013.128-137). İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 3 Nisan 2013 tarihli ve 109/1232 sayılı "... Beyoğlu ilçesi, Kemankeş mahallesi, 100 ada, 5-9-11-13-18-19 ve 20 parsellerde yer alan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii'ne ilişkin yapının iki dönemini gösteren restitüsyon projesinin ve rekonstrüksiyon projesinin uygun olduğuna, ayrıca yapının 1. dönemini gösteren restitüsyon projesinin de belge olarak korumak üzere Kurulumuza iletilmesi..." kararıyla (Şekil 65) kurula iletilen AGS Mimarlık Ofisi yetkilisi Mimar Sebahattin Değirmen-tepe'nin müellifi olduğu restitüsyon ve rekonstrüksiyon projeleri²⁴ onaylanmış ve 1. Dönem (erken dönem) restitüsyon projesinin bir örneği kurula iletilmiştir. Proje müellifi Mimar Sebahattin Değirmen-tepe, Milliyet haber sitesinin 11 Aralık 2012 tarihli haberinde rekonstrüksiyon projesinin (Şekil 66 ve Şekil 67) hazırlanması için Udine Kent Müzesi Arşivi'ndeki D'Aronco'ya ait orijinal çizimlerden faydalandıklarını söylemiştir: "Caminin İtalyan mimar D'Aronco'ya ait çizimlerini İtalya'daki Udine Kent Müzesi'nden edindik. Parça parça orijinal eskizleri yorumlayarak projeyi oluşturduk. Projeyi, İtalya'da D'Aronco'yu bilen, takip eden uzman ve akademisyenlerle iletişim halinde yürütüyoruz" Camiden geriye iki küçük parça kaldığını belirten Değirmen-tepe, bu parçaların caminin inşasında kullanılmayacağını belirtmiştir: "Mihrabın küçük bir parçası ve dış cephede kullanılan mermer panellerden birinin küçük bir parçası, Kınalıada'daki caminin inşasında kullanılmış. Onları tespit ettik ama yeni projede kullanılması düşünülüyor. Kasımpaşa'daki Yahya Kethüda Camii'nin mihrabının Karaköy Camii'ne ait olduğu söyleniyordu. Yaptığımız incelemelerde bu bilginin doğru olmadığını tespit ettik"

²³ ²³ "Madde 6 – Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları şunlardır:

a) Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,
b) Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar" denilmekte olup devamında "...camiler, mescitler, ... taşınmaz kültür varlığı örneklerindedir" denilmektedir (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983, Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2863.pdf>).

²⁴ Rekonstrüksiyon projesi için bkz: OSMANOĞLU, Ö. (ed.), (2013), Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü Projeleri 2004-2013, İstanbul: Kültür A.Ş., s. (128-137).

T.C
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Bölge Kurulu

Toplantı Tarihi ve No : 17.06.2010 - 247
Karar Tarihi ve No : 17.06.2010 - 3571

Toplantı Yeri
İSTANBUL

KARAR

İstanbul ili, Beyoğlu İlçesi, İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 07.07.1993 tarih ve 4720 sayılı kararı ile belirlenen Kentsel Sit Alanı içerisinde yer alan, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Etüd ve Projeler Daire Başkanlığı, Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü'nün, orijinal adı, yeri, mülkiyeti, plandaki işlevi ve kaynakları belirlenmiş olan muhtelif parsellere ilişkin "1/5000 Ölçekli Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı" doğrultusunda yapılan araştırmalar sonucunda daha önce var olduğu tespit edilen ancak günümüze ulaşamayan taşınmaz kültür varlıklarının, restitüsyonu ve özgün yerlerinde restorasyonlarının yapılması kapsamında değerlendirilerek korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescillerinin yapılması ve ihya edilmesi istenen 12.01.2010 gün ve M.34.0.IBB.0.31.63.938/2363329 TN=2456908 (69) sayılı yazısı, Müdürlük raporlarının 14.05.2010 gün ve 368 kayıt numaralı raporu ve 24.05.2010 gün ve 404 kayıt numaralı raporu okundu, dosyaları incelendi, yapılan görüşme sonucunda;

İstanbul ili, Beyoğlu İlçesi, Ömer Avni Mahallesi, 1486 ada 60-61-62 parsel, Kadı Cami, Katip Mustafa Çelebi Mahallesi, 465 ada 35 parsel, Katip Mustafa Çelebi Mescidi, Pürtelaş Mahallesi, 1486-21 ada arası, kadastral boşluk, Molla Çelebi Mektebi ve Molla Çelebi Hamamı, Pürtelaş Mahallesi, 34 ada 7 parsel, Cihangir Tekkesi için yeterli bilgi-belge ve fotoğraf bulunmadığından korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilemeyeceğine ve bu aşamada ihyasının mümkün olmadığına;

Pürtelaş Mahallesi, 40 ada 26-29 parsel, Süheylbey Cami, Ömer Avni Mahallesi, 3 ada 17-18 parsel, Çakır Dede Tekkesi ve Çakır Dede Mektebi, Ömer Avni Mahallesi 1 ada 9 parsel, Dolmabahçe Cami Meşrutası, Arap Camii Mahallesi 1109 ada 9-10 parsel, Galata Yeni Valide Cami, için tescillerinin devamına, restitüsyon ve restorasyon projelerinin Kurulumuza iletilmesine;

Kemankeş Mahallesi, 97 ada 13 parsel, Bektaş Efendi Camii, Kemankeş Mahallesi, 100 ada 5-9-11-13-17-18-19-20 parsel, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Cami, Ömer Avni Mahallesi, 3 ada 15 parsel, Çakır Dede Tekkesi ve Çakır Dede Mektebi, Arap Camii Mahallesi, 1109 ada 36 parsellerde Galata Yeni Valide Cami, için iletilen fotoğraf ve bilgi-belgelerden yapıların 2863 sayılı yasanın 6. maddesinde belirtilen niteliklere haiz olduğu anlaşıldığından korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmesine; anılan yapıların restitüsyon ve rekonstrüksiyon projelerinin Kurulumuza iletilmesine;

Asmalı Mescit Mahallesi, 312 ada, 26 parsel, Asmalı Mescid Cami için; bu parsel üzerinde Kurulumuzun 26.03.2008 gün ve 1671 sayılı kararı ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescilli yapı bulunduğu, ayrıca planda ihyası önerilen Asmalı Mescid Camiine ait yeterli bilgi-belge bulunmadığı, iletilen belgeden Caminin bu parselde olduğuna ilişkin herhangi bir veri bulunmadığı anlaşıldığından korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilemeyeceğine, Kurulumuzun 26.03.2008 gün ve 1671 sayılı kararı tescilli yapının rölöve, restitüsyon ve restorasyon projesinin Kurulumuza iletilmesine, ayrıca söz konusu parselin otoparktan arındırılmasına karar verildi.

ASLI GİBİDİR
Vildan SARIOĞLU
MÜDÜR V.

BAŞKAN Mete TAPAN İMZA	BAŞKAN YARDIMCISI Yaşar ÇORUHLU İMZA
ÜYE Sait KARABULUT İMZA	ÜYE Hasibe SİLAHTAR İMZA
ÜYE Ömer KORMAN İMZA	ÜYE Münevver DAĞGÖLÜ İMZA
ÜYE Erol ÇALIŞKAN İst. Büy. Bld. Tem. İMZA	ÜYE İlhan TURAN Beyoğlu Bld.Tem. İMZA

24.06.2010 G.A

Şekil 64 17 Haziran 2010 tarihli ve 3571 sayılı kurul kararı. Karaköy Camisi'nin korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmesine karar verilmiştir²⁵.

²⁵ İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne 6 Haziran 2023 tarihinde başvuru dilekçeye, İBB Kültür Varlıkları Projeler Şube Müdürlüğü'nün 7 Temmuz 2023 tarihli cevabının ekidir.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
İstanbul II Numaralı Kültür Varlıklarını
Koruma Bölge Kurulu

Toplantı Tarihi ve No : 03.04.2013 - 109 Toplantı Yeri
Karar Tarihi ve No : 03.04.2013 - 1232 İSTANBUL

KARAR

Istanbul İli, Beyoğlu İlçesi, Kemankeş Mahallesi, 123 pafta, 100 ada, 5-9-11-13-18-19 ve 20 parsellerde yer alan, mülkiyeti Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakfı (11-17-18-19-20 parseller) ile özel mülkiyete (5-9-13 parseller) ait, İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 07.07.1993 tarih 4720 sayılı kararıyla belirlenen "Kentsel Sit Alanında" ve İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 22.09.2010 tarih 3791 sayılı kararı ile onaylı 1/1000 ölçekli "Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı"nda, "Cami Alanı" lejandında yer alan, İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 17.06.2010 tarih 3571 sayılı kararı ile taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilen taşınmaza ilişkin restitüsyon ve rekonstrüksiyon projelerinin değerlendirilmesinin talep edildiği İstanbul Büyükşehir Belediyesi' Etüd ve Projeler Daire Başkanlığı Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü'nün 04.01.2013 tarih M.340.İBB.0.31.63.938 / 6772 İBB:2223 sayılı yazısı ve Müdürlük uzmanlarının 25.02.2013 tarihli raporu C-50 numaralı işlem dosyası eşliğinde okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda;

Istanbul İli, Beyoğlu İlçesi, Kemankeş Mahallesi, 123 pafta, 100 ada, 5-9-11-13-18-19 ve 20 parsellerde yer alan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii'ne ilişkin yapının iki dönemini gösteren restitüsyon projesinin ve rekonstrüksiyon projesinin uygun olduğuna, ayrıca yapının 1.dönemini gösteren restitüsyon projesinin de belge olarak korumak üzere Kurulumuza iletilmesine, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 22.03.2001 tarih 680 sayılı ilke kararı gereğince uygulamanın kuruma uygun yapılabilmesi için, mesleki denetim sorumluluğunun müellif mimar tarafından yerine getirilmesine karar verildi.

ASLİ GİBİDİR

Yener CAVDAR
MÜDÜR

BAŞKAN M.Cengiz CAN İMZA	BAŞKAN YARDIMCISI Sait KARABULUT İMZA	
ÜYE M.Çingiz SALMAN İMZA	ÜYE Seli ÖGÜR İMZA	ÜYE Nurettin POLATTAŞ İMZA
ÜYE Ufuk KOCABAŞ İMZA	ÜYE Emine ALTINTAŞ İMZA	TEMS. ÜYE Şule SAVAS İst.B.Şehir Bld.Tems. İMZA
TEMS. ÜYE İbrahim TURAN Beyoğlu Bld.Tems. İMZA	ÜYE Esin YÜCEL İst.B.Şehir Bld.Tems. İMZA	

Şekil 65 3 Nisan 2013 tarihli ve 1232 sayılı kurul kararı. Bu kararda Karaköy Camisi'nin restitüsyon ve rekonstrüksiyon projeleri onaylandığı bildirilmiştir²⁶.

²⁶ İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne 6 Haziran 2023 tarihinde başvuru dilekçeye, İBB Kültür Varlıkları Projeler Şube Müdürlüğü'nün 7 Temmuz 2023 tarihli cevabının ekidir.

Şekil 66 Karaköy Camisi rekonstrüksiyon uygulamasının 3D model çalışması (AGS Mimarlık Ofisi)

Şekil 67 Karaköy Camisi'nin rekonstrüksiyon uygulamasının 3D model çalışması (Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü Projeleri, 2013:137).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Rekonstrüksiyon projesi onaylanmış olsa da Karaköy Camisi'nin inşaatı başlamamış, cami arazisinin levhalarla çevrelenerek kapatılmıştır (Şekil 68). Milliyet web sayfasında 22 Kasım 2014 tarihinde yayınlanan haberde²⁷ İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin caminin alt katındaki dükkanların mülkiyeti özel şahıslarda olduğundan inşaatın rekonstrüksiyon uygulamasının başlayamadığı açıklamasına yer verilmiştir:

“Söz konusu mescidin altında daha önceden var olan dükkânların mülkiyeti özel şahıslarda bulunmaktadır. Restorasyon projesinin başlayabilmesi için mülkiyetin tamamının İBB’de bulunması gerekmektedir. Dolayısıyla konu mahkemelik olup, inşaatın başlayabilmesi için mahkeme sonucu beklenmektedir”

Şekil 68 Karaköy Camisi arazisi, [Derya Gürsel'in fotoğrafı]. (2015). Arkitera.

Vakıflar Genel Müdürlüğü yetkililerinden Avni Köse (2021:11) de caminin yer aldığı 100 ada, 5, 9, 11, 13, 17, 18, 19, 20 ve 21 sayılı parsellerden 5, 9, 17 sayılı parsellerin kadastroda halen şahıslar adına kayıtlı olduğundan bu parsellerin kamulaştırıldığı açıklamasında bulunmuştur. Avni Köse'nin açıklamasında 5, 9 ve 17 numaralı parsellerin özel mülkiyette olduğunu belirtmiştir ancak Şekil 63'te gösterilen İstanbul II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun kararlarında 5, 9 ve 13 numaralı parsellerin özel mülkiyette olduğu yazmaktadır.

Karaköy Camisi'nin yeniden inşası kararı uygulamaya geçmeyi beklerken 2 Ocak 2020 tarihli Resmî Gazete'de 1975 sayılı kararla, Karaköy Camisinin ihyası için 2228 ada 5 parsel ile 2230 ada 13 parselin Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından acele kamulaştırılmasına karar verildiği²⁸ ilan edilmiştir (Şekil 69).

²⁷ İNAN, M. (22 Kasım 2014). Menderes yıktırdı “özel şahsa” uymadı. Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/menderes-yiktirdi-ozel-sahsa-uyumadi-1973142>

²⁸ İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Emlak Şefliği Birimi yetkilileriyle 18 Ekim 2022 tarihinde bizzat yapılan görüşme sonucunda, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından açılan kamulaştırma davasının 22 Nisan 2022 tarihinde sonuçlandığı ve mülkiyetin vakıflara geçtiği öğrenilmiştir. Caminin rekonstrüksiyonu için sıradaki işlemin cami parsellerinin tevhibi olduğu söylenmiştir.

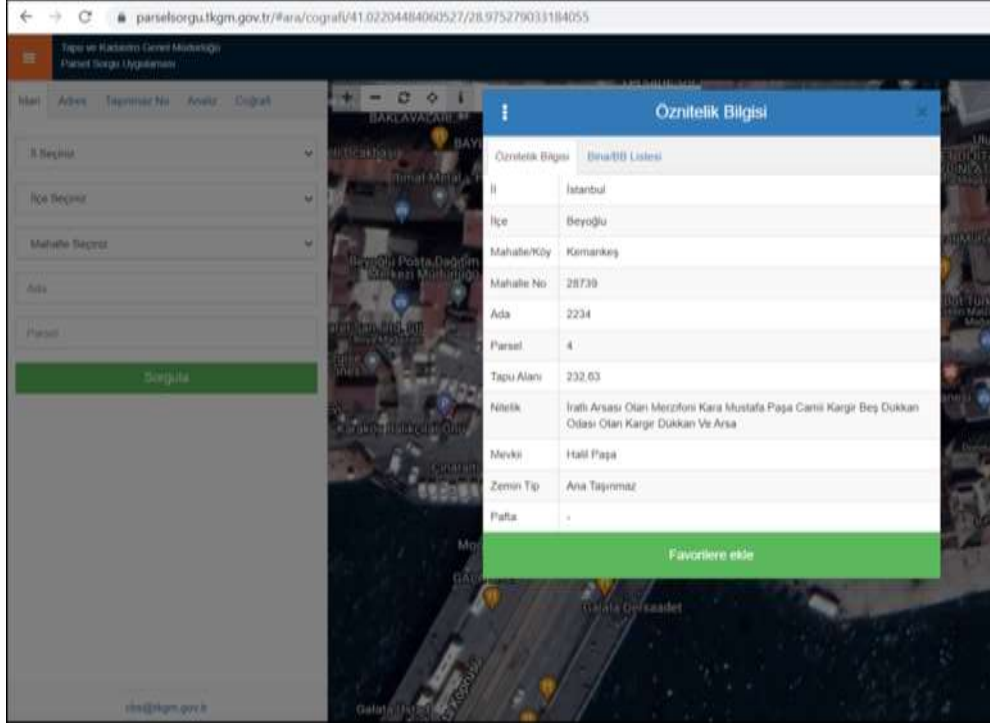
2 Ocak 2020 PERŞEMBE	Resmî Gazete	Sayı : 30996					
CUMHURBAŞKANI KARARI							
							
Karar Sayısı: 1975							
<p>İstanbul İli, Beyoğlu İlçesi, Kemankeş Mahallesinde bulunan ve ekli listede ada ve parsel numaraları ile diğer kamulaştırma bilgileri yer alan taşınmazların, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii'nin yeniden ihyası amacıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından acele kamulaştırılmasına, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 27 nci maddesi gereğince karar verilmiştir.</p>							
1 Ocak 2020							
Recep Tayyip ERDOĞAN CUMHURBAŞKANI							
1/1/2020 TARİHLİ VE 1975 SAYILI CUMHURBAŞKANI KARARININ EKİ							
LİSTE							
SIRA NO	İLİ	İLÇESİ	MAHALLESİ	ADA NO	PARSEL NO	TAŞINMAZIN YÜZÖLÇÜMÜ (m ²)	KAMULAŞTIRILACAK KISIM
1	İSTANBUL	BEYOĞLU	KEMANKEŞ	2228	5	21	TAMAMI
2	İSTANBUL	BEYOĞLU	KEMANKEŞ	2230	13	19	7665/38880 HİSSESİ

Şekil 69 2 Ocak 2020 tarihli Resmî Gazetede ilan edilen 1975 sayılı kamulaştırma kararı (Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/01/20200102.pdf>).

İstanbul Vakıflar Genel Müdürlüğü Emlak Şefliği Birimi yetkilileriyle 18 Mayıs 2023 tarihinde bizzat yapılan bir diğer görüşme sonucunda tevhid işleminin tamamlandığı ve Karaköy Camisi tapu bilgilerinin 2234 ada, 4 parsel sayılı yerde 232,63m² alan olarak kaydedildiği öğrenilmiştir.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün Parsel Sorgu Uygulamasında Karaköy Camisi 2224 ada, 4 parselde kayıtlı olarak ve arsasının niteliği “Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii Kargir Beş Dükkan Odası Olan Kargir Dükkan ve Arsa” olarak görünmektedir (Şekil 70).

Şekil 70 Karaköy Camisi tapu bilgileri (Tapu Parsel Sorgulama web sayfası).

Karaköy Camisi'nin yıkımının üzerinden elli iki yıl geçtikten sonra alınan rekonstrüksiyon kararının da yıkımı gibi mesleki kamuoyunda endişeyle karşılandığı gözlenmektedir. Özellikle 2000li yıllarda, İstanbul'da kamu eliyle yürütülen rekonstrüksiyonlara yönelik eleştirel yaklaşımın, bu kararda da dile getirildiği görülmektedir.

Karaköy Camisi rekonstrüksiyonu için yasal süreç tamamlanmıştır²⁹, ancak resmî kurumlar tarafından uygulamanın ne zaman başlayacağını bildiren takvim bilgisi kamuoyuyla henüz paylaşılmamıştır. Tartışmalı da olsa, yüzyıl dönümünün simge yapılarından biri olan Karaköy Camisi'nin yeniden inşa edilerek canlandırılması muhtemel görünmektedir. Karaköy Camisi'nin tarihçesinde yeni bir döneme gireceği anlaşılmaktadır.

²⁹ İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Sanat Eserleri Şube Birimi yetkilileriyle 18 Mayıs 2023 tarihinde bizzat yapılan görüşmede Karaköy Camisi rekonstrüksiyon uygulamasının ne zaman başlayacağıyla ilgili bilgi alınmıştır. Yetkililerden, Karaköy Camisi'nin yeniden inşası, Vakıflar Genel Müdürlüğü 2023 yılı yatırım programına dahil edilmediğinden yapı yaklaşık maliyet işlemlerinin başlatılmadığı dolayısıyla rekonstrüksiyon uygulaması için ihalenin yapılmadığı öğrenilmiştir.

KAYNAKÇA

- AHUNBAY, Z. (2012). Karaköy Fındıklı Aksına Yeni Gelişmeler. *Mimarist*, (46), 51-54.
- AKPINAR, İ. (2015). Menderes imar hareketleri Türkleştirme politikalarının bir parçası mıydı?. *Arredamento Mimarlık Dergisi*, s.85-90 Erişim adresi: https://www.academia.edu/20411287/Menderes_imar_hareketleri_T%C3%BCrkle%C5%9Ftirme_politikalar%C4%B1n%C4%B1n_bir_par%C3%A7as%C4%B1_m%C4%B1yd%C4%B1.
- BARILLARI, D. ve GODOLI, E. (1997). *İstanbul 1900 Art Nouveau Mimarisi ve İç Mekanları*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları
- BARILLARI, D. (1995). Gli Architetti Raimondo D’Aronco. Editore Laterza
- BATUR, A. (2003). Karaköy Mescidi. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (C.4, s.456-458). İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- BERSE, M. K. & KÖSE, A. (2021). Boğazda Batan Biblo Cami Karaköy Cami. *Şehir ve Kültür*, 89, s. 8-11.
- Beyoğlu Ciheti Nazım Planı (Kartograf). 17 Şubat 1954 tarihli Beyoğlu Ciheti Nazım Planı [Harita]. (Erişim adresi: https://www.researchgate.net/figure/1-5000-scale-Beyoglu-master-plan-with-17-02-1954-as-the-approval-date-10_fig15_322595360).
- DOKER, C. (2012, 11 Aralık). Karaköy camii diriliyor. *Milliyet*. Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/karakoy-camii-diriliyor-1640101>.
- Eski İstanbul Fotoğrafları Arşivi. Karaköy. Erişim adresi: <http://www.eskiistanbul.net/arama/karak%C3%B6y>.
- GÜRSEL, D. (2015, 10 Şubat). Karaköy mescidi yapım çalışmalarına başlandı. *Arkitera*. Erişim adresi: <https://www.arkitera.com/haber/karakoy-mescidi-yapim-calismalarina-baslandi/>.
- GALİTEKİN, A. N. (2001). Ayvansarayî Hüseyin Efendi, Ali Sâti’ Efendi, Süleyman Besîm Efendi (Hadikat’ül – Cevami’ (İstanbul Camileri ve Diğer Dînî – Sivil Mi’mârî Yapılar), s.433. İstanbul: İşaret Yayınları.
- İNAN, M. (2014, 22 Kasım). Menderes yıktırdı “özel şahsa” uymadı. *Milliyet*, Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/menderes-yiktirdi-ozel-sahsa-uyyadi-1973142>.
- İstanbul İli, Beyoğlu İlçesi, Kemankeş Mahallesinde Bulunan Bazı Taşınmazların, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii’nin Yeniden İhyası Amacıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü Tarafından Acele Kamulaştırılması Hakkında Karar (2020, 2 Ocak). *Resmî Gazete* (Sayı:30996). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/01/20200102.pdf>.
- İSTANBUL BELEDİYESİ. (1958). İstanbul’un Kitabı.
- KAFESÇİOĞLU, F.O. (2016). 19. Yüzyılın ikinci yarısından günümüze Galata/Karaköy’de kent morfolojisi ve yapı türlerinin incelenmesi. *İdeal Kent Dergisi*, Volume 7 (Issue 18), s.174-203. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/464534>.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

- KAPLAN, S. (2003, 27 Ocak). Karaköy Camisi'nin Kayıp İki Taşını Bulabildik, Hürriyet. Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/karakoy-camisi-nin-sadece-kayip-iki-tasini-bulabildik-124236>.
- Karaköy'e yeni cami (Haziran, 2006). Yeniasya Haber Bülteni. Erişim adresi: <https://www.yeniasya.com.tr/2006/06/26/haber/h15.htm>.
- Nirven, S. (Kartograf). (1948) Suat Nirven Haritası'nda Karaköy Meydanı'nın batısı [Harita]. Erişim adresi: NIRVEN, S. (Kartograf). (1948) Suat Nirven Haritası'nda Karaköy Meydanı'nın doğusu [Harita]. Erişim adresi: https://photos.google.com/share/AF1QipNQHR8QZiHWdVi_ULmpx2x0x0D3wehmTAWgfRNQAeGyKRAP1NOImigus46W_oBMRQ/photo/AF1QipOmAoTyc38IG2fPqWSVhZopIDcCdlnqqCw0W1k?key=cDhpb1ByWEx3eGNLYXlrUp0bTNlejcyVHpJbmNB.
- OSMANOĞLU, Ö. (ed.), (2013), Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü Projeleri 2004-2013, İstanbul: Kültür A.Ş.
- PANTIK, R. (2021). Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakıfları: Yönetimi, Kentsel Gelişime Katkıları ve İktisadi Yapısı (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez no.660008).
- SAYAR, Z. (1956). İstanbul'un İmarı Münasebetiyle, *Arkitekt*, 284 (2), s.49-51. Erişim adresi: <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/221/3013.pdf>.
- TEKELİ, İ. (t.y.). *İstanbul'un Planlanmasının ve Gelişmesinin Öyküsü*. İstanbul: Tarih Vakfı yurt Yayınları. Erişim adresi: https://www.academia.edu/30440029/%C4%B0stanbulun_Planlamas%C4%B1n%C4%B1n_ve_Geli%C5%9Fmesinin_%C3%96yk%C3%BCs%C3%BC.
- Tophane-Azapkapı 1/500 ölçekli Tafsilat Planı (Kartograf). (1954). Beyoğlu Ciheti, Pafta 9/4 (Mikyas:1:500). Salt Araştırma. Kod:AHANBPL005. Erişim adresi: <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/191439>.
- URL- 1: <https://earth.google.com/web/search/karak%C3%B6y/@41.0242773,28.9783669,2.32558741a,773.62289904d,35y,0h,45t,0r/data=CnMaSRJDCiUweDE0Y2FiOWRKN2NjODFkZDU6MHgxNDExMzY1NTAzYjZhZTQ2Gex3cpcOg0RAISLw0Swa-ixAKqhrYXJha8O2eRgCIAEiJgokCYh3tCBwl0RAEQG7xeolcURAGbpnkb0hXz1AIWzTnd1WjTxAKAI>. Erişim tarihi: 22.06.2023.
- URL- 2: https://photos.google.com/share/AF1QipNQHR8QZiHWdVi_ULmpx2x0x0D3wehmTAWgfRNQAeGyKRAP1NOImigus46W_oBMRQ/photo/AF1QipP6fC8KNjL1HrHX_7ZYH5wOArrn64-dMDjFmwE?key=cDhpb1ByWEx3eGNLYXlrUp0bTNlejcyVHpJbmNB. Erişim tarihi: 22.06.2023.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

URL- 3:
https://photos.google.com/share/AF1QipNQHR8QZiHWdVi_ULmpx2x0x0D3wehmTAwgfRNQAeGyKRaP1NOImigus46W_oBMRQ/photo/AF1QipOmAoTyc38IG2fPqWSVhZopIDcCdInqqCw0W1k?key=cDhpb1ByWEx3eGNLYXlrbUp0bTNlejcyVHpJbmNB. Erişim tarihi: 22.06.2023.

ÜNSAL, B. (1969). İstanbul'un imarı ve eski eser kaybı. *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri Dergisi*, s.6-60. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. Yeni Sabah Gazeteleri, 1956-1959. İstanbul Atatürk Kitaplığı. İstanbul Büyükşehir Belediyesi.